Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 11 (1713) ГОД XXXIV БЕЛАСТОК 12 САКАВІКА 1989 г. ЦАНА 40 зл.

У гэтых карцінах ёсць жыццё. „Ведаю, што хочуць сказаць сосны...“

Нінель Шчасная на сваёй выстаўцы ў Беластоку.

„У гэтых карцінах ёсць жыццё. Ведаю, што хочуць сказаць сосны...“ — гэтыя словы запісаны шчырай вучнёўскай рукой у кнізе водгукаў аб выстаўцы Нінель Шчаснай, што адбылася ў студзені ў гмаху Ваяводскага камітэта партыі ў Беластоку. Ці можа быць большая сатысфакцыя для творцы, чым людское прызнанне?..

„У мастака бываюць два этапы радасці, — гаворыць аўтарка. — Першы — гэта калі ён творыць, калі нярвз месяцамі цэлымі, а мо і гадамі вынашвае сваю тэму. А часта ж здараецца так, што пачынае маляваць карціну і адкладае, але ж урэшце наступае той момант, калі думкі яго перанесены на палатно. Другі этап гэтай радасці — гэта тады, калі ты трапіў да сэрца чалавека і хтосьці хоча мець тваю карціну назаўсёды, быць з ёю штодзень, мець яе толькі для сябе.“

Пра гэту вядомую беларускую мастачку мы на старонках „Нівы“ не так даўно змясцілі даволі вялікі матэрыял. Хацелася б, аднак, крыху напомніць некаторыя факты з яе біяграфіі. Мастачка нарадзілася ў Полацку 25 кастрычніка 1933 года. Першую мастацкую адукацыю атрымала ў Мінску. Спачатку гэта былі лекцыі ў мастака-педагога Сяргея Каткова, і менавіта яго Н. Шчасная ўспамінае асабліва сардэчна. Быў ён вельмі добры ў адносінах да дзяцей, умеў заўважыць таго, хто мае здольнасці, дапамагчы ў цяжкіх хвілінах і накіраваць яго на ўласцівую дарогу. Сярод былых яго вучняў шмат вядомых сёння мастакоў.

У Мінску Н. Шчасная скончыла Мастацкую школу, пасля якой як выдатніца паступіла ў Інстытут жывапісу, разьбы і архітэктуры імя Ільі Рэпіна ў Ленінградзе.

Пасля інстытута нейкі час мастачка працавала ў сярэдняй Азіі, у Душанбе. Менавіта там былі створаны яе першыя прафесіянальныя працы.

У 1966 годзе Н. Шчасная вяртаецца на родную Беларусь, і ад гэтага часу фактычна пачынаецца яе творчая біяграфія. Хаця на першым плане для мастачкі заўсёды заставаўся жы-

(Працяг на стар. 6)

Пра нашых пісалі...

Не так вельмі даўно беларуская тэматыка на старонках польскіх газет ды часопісаў успрымалася даволі экзатычнаю, што кепска сведчыла пра нашу прысутнасць у шырэйшым свеце. Цяпер жа пачынае яна быць звычайнай, амаль штодзённай.

„Gazeta Współczesna“ ад восьмага лютага змясціла артыкул „Polska, Białoruś“, які пачынаецца ідэяй утварэння Таварыства польска-беларускай дружбы. Займалася б яно не толькі папулярызацыяй Беларусі сярод палякаў; трэба паважнага дыялогу паміж суседнімі народамі. Бо: у газетах поўна гэтай дружбы, а на самай справе яе мала або і зусім няма...

Са спазненнем дайшлі да нашых рук нумары кракаўскай газеты „Dziennik Polski“ ад 23 жніўня і 25 лістапада. Асабліва вартасны нам той першы, з публікацыяй Багдана Ваштыля „Motyw białoruski“. Па праўдзе кажучы, цэлы рэпартаж пра нашыя тут няшчасці. — Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў сваіх старых навыках болей дбае пра папяровую паказуху, чымсьці пра сапраўдную дзейнасць. Псіхалогія наменклатуры. Самі ж беларусы — у правінцыі — жывуць паняццямі дзевятнаццатага стагоддзя. Як тыя амерыканскія індзейцы, калі выходзяць у сучаснае жыццё, дык, пераважна, страчваюць уласны нацыянальны твар. Некаторыя з іх знаходзяцца глыбей у даўніне („...lepiej nazywać ich wszystkich Rusinami“). Беларуская свядомасць, як знак дваццатага стагоддзя, усё яшчэ перад імі (у сэнсе грамадскіх маштабаў). Трагіка-камічнасць беларускіх людзей у тым, што яны, бы дзеці якія: сёння беларус з яго, заўтра — украінец, паслязаўтра — паляк або літовец, або рускі... Хто дае больш, таму і служыць. Адкуль бярэцца такі маральны ўпадак? Аўтар мацней не задумваецца. Дагаварыць за яго?

А ў лістападаўскім тым выданні Чэслаў Т. Нямчынскі змясціў старасвецкі тэкст „Zapach pogranicza“. Бы нейкі сентыментальны шляхціц, усюды бачыць пачцівікаў. Нібы і звяртае ўвагу на канфлікты, але робіць гэта так, што падобныя яны на гульню або жарты. Кляйміць казённую дружбу народаў, ейны бюракратычны ліміт, і — адначасна — сам не выходзіць далей па-за ўгаворы жыць у згодзе ды любові. Забывае, што

(Працяг на стар. 2)

Крыніца

Толькі нядаўна трапіў нам у рукі першы нумар за г.г. мінскага часопіса „Крыніца“, які пачаў штомесячна выходзіць са студзеня 1988 года. Часопіс выходзіць у двух варыянтах: беларускамоўным і рускамоўным. Назоў рускамоўнага выдання: „Родник“. Тыраж беларускага часопіса — 46 тысяч паасобнікаў. Рэдакцыйную калегію ўзначальвае Уладзімір Някляеў. Адрас рэдакцыі: 220807 Мінск, ГСП, вул. Кісялёва, 11.

Аб праграмнай накіраванасці часопіса неблагое ўяўленне дае рэдакцыйны зварот да чытачоў. Рэдакцыя поўнасцю дэкларуе сябе на шляху перабудовы, дэмакратызацыі і дэсталінізацыі грамадскага жыцця, на шляху нацыянальнага культурнага адраджэння. „Крыніца“ разлічана перш за ўсё на маладых. Агульны тыраж „Крыніцы“ і „Родника“ ўзрос, у параўнанні з пачаткам выпуску часопісаў, утрая. Гэты ўзрост папулярнасці рэдакцыя абгрунтоўвае даволі сціпла: „Перад усім, улічваючы попыт моладзі, а не — у чым неаднойчы нас папракалі — патураючы ёй, трэба было б мець асобныя тэматычныя выданні, якія б тычыліся гісторыі, музыкі, спорту. Праз тое, што часопісаў гэткіх нямашака, нам іншым разам міжволі даводзілася быць усімі часопісамі адразу, а значыць, — і сеяць, і жаць, і на дудцы граць“.

Што можам знайсці ў першым нумары „Крыніцы“ ў 1989 годзе? З гісторыі: запісаныя Адамам Мальдзісам успаміны Язэпа Дылы, народнага камісара працы ў першым беларускім савецкім урадзе, бадай ці не адзінага камісара таго ўраду, які перажыў Сталіна. З музыкі: жменя звестак са свету рок-музыкі (заходняй) і артыкул пра супер-групу навейшых часоў „Поліс“. Да таго яшчэ каляровы здымак Уладзіміра Праснякова (ці не маскоўскі кумір?). Са спорту: пра перамогу савецкіх гандбалістаў на алімпіядзе ў Сеуле і пра іхніх трэнераў. На паэтычнай старонцы: вершы Алеся Бембеля. Аж два пераклады з польскай мовы: успамін Даніэля Альбрыхскага пра Уладзіміра Высоцкага і апавяданне Малгажаты Кондас „Пансіянат у канцы дарогі“ (неблагое). Леанід Дранько-Майсюк апавядае чытачам „Пра тое, як я чытаў забароненую літаратуру“. Чытачы раскрываюць свае думкі наконт кахання ў сучасным свеце. У фотарэпартажы змешчаны кадры з мітынгу каля Усходніх могілак у Мінску. Часопіс рэдагуецца вельмі дбайна, тэксты напісаны знакамітай (сакавітай) беларускай мовай, цэласць мае нестандартную мастацкую апрацоўку.

Што ж, хацелася б толькі пажадаць рэдакцыі далейшых поспехаў, каб не высыхала іхняя крыніца маладога беларускага слова, а нашым беластоцкім беларускамоўным чытачам таго, каб як найхутчэй завязалі знаёмства з „Крыніцай“. Пачынаючы з гэтага года, „Крыніца“ паявілася ў клубе ГП БГКТ (на жаль, толькі адзін паасобнік). Але, як кажуць, адзінка гэта бясконцасць у параўнанні з круглым нулём.

Ян Максімюк

АМЕРЫКАНСКІЯ БЕЛАРУСЫ (6)

У часе свайго знаходжання ў ЗША ў 1981 годзе сутыкнуўся я з Вітаўтам Тумашам. Зацікавіў мяне гэты чалавек. Выдзяляўся фізічнай прывабнасцю і маладым выглядам, хаця мне сказалі, што яму каля сямідзесяці. Стан яго дасканалага фізічнага выгляду здзівіў мяне асабліва тады, калі даведаўся я, што ён цяжка хворы і што пагражае яму смяротная небяспека. Якраз цяжкі стан здароўя быў прычынай таго, што ў часе майго прыезду ў ЗША ў 1987 годзе мне не ўдалося пабачыць Вітаўта Тумаша. З нашых кантактаў з 1981 года найбольш мяне ўразіла здольнасць Вітаўта Тумаша шчыра захапіцца чужой слоўнай знаходкай. Прывяду прыклад. Пры нейкім там кантэксце, я, гаворачы аб жанчыне, сказаў: „Яна мела грудзі, як дзве паэмы“. Вітаўт Тумаш не скрываў, што гэтае акрэсленне яму даспадобы і многа разоў паўтарыў яго з нейкім лірычным адабрэннем.

Зразумела, што не гэты факт выклікаў маё зацікаўленне асобай Вітаўта Тумаша. Вынікла гэта з багатага ўкладу, які ўнёс ён у вывучэнне перш за ўсё жыцця і дзейнасці Францішка Скарыны. Яго скарынінскія зацікаўленні здзіўляюць тым болей, што па прафесіі з'яўляецца ён доктарам медыцыны. Цяжка мне сказаць, які быў першы імпульс літаратуразнаўчых зацікаўленняў. У кожным выпадку вядома, што ад паловы саракавых гадоў Скарына становіцца галоўным аб'ектам яго навуковых зацікаўленняў. Пачаткова Вітаўт Тумаш галоўную ўвагу прысвяціў перыяду прабывання Ф. Скарыны ў Падуі. Пасля пашырыў свае зацікаўленні на ўсё жыццё нашага першадрукара. Бадай што найбольш часу аддаў вывучэнню тэхнікі Скарынінскага друку, ілюстрацыям яго кніг і іх мастацкаму аспекту. Ды не толькі. Мабыць, ніводзін з аспектаў жыцця, дзейнасці і творчасці Францішка Скарыны не застаўся па-за ўвагай Вітаўта Тумаша.

Дзякуючы выключным намаганням, пранікнёнасці, працавітасці і самаахвярнасці, удалося яму зрабіць рэпрадукцыі ўсіх выданняў Скарыны і перадаць іх у фонды Нью-йоркскай публічнай бібліятэкі. Апрача гэтага сабраў бадай што ўсю сусветную літаратуру, прысвечаную Ф. Скарыне. Колькасць гэтых работ аграмадная, амаль дзве тысячы!

Вялікую вартасць маюць арыгінальныя работы В. Тумаша, прысвечаныя беларускаму першадрукару. Пералічыць іх у нашай публікацыі нельга, бо іх колькасць дасягае сотні. Можам тут прывесці толькі некаторыя з іх: „Доктар Скарына ў Маскве“ — 1963, „Лакалізацыя жыццяпісу д-ра Скарыны“ — 1965, „Пытанне імя д-ра Скарыны“ — 1967, „Скарына ў Падуі“ — 1970, „Бібліяграфія Скарыніяны (1492-1967)“ — 1970, „Кнігі Скарыны на захадзе ў пару ягону і сёння“ — 1977, „Дрэварыты настаўніка Дзюрэра ў „Падарожнай кніжыцы“ Францішка Скарыны“ — 1978.

Многія са сваіх скарыназнаўчых работ змясціў Вітаўт Тумаш у беларускамоўным навуковым часопісе „Запісы“, а нямала апублікаваў у англамоўнай навуковай і папулярна-навуковай перыёдыцы. Дзякуючы яму імя Францішка Скарыны пачало ўваходзіць у амерыканскія даведнікі, падручнікі і энцыклапедыі.

Па сутнасці ўсё, што напісаў Вітаўт Тумаш аб Ф. Скарыне, мае аграмаднае навуковае значэнне. Яго работы значна пашырылі веды аб беларускім першадрукару не толькі сярод беларусаў, але і сярод многіх народаў, якія дагэтуль ведалі вельмі мала або не ведалі нічога аб Ф. Скарыне.

Апантанасць, у добрым сэнсе гэтага слова, постаццю Скарыны давяла да таго, што Вітаўт Тумаш выдаў нават некалькі відаў паштовак, марак, канвертаў для ўвекавечання слаўнага полацкага сына.

Алесь Барскі

(Працяг са стар. 1)

рэчаіснасць будуюць не словы, а ўчынкі, факты. Я гэта называю: комплекс прапаведніка.

Цалкам паяцам паказаў сябе Анджэй Баркоўскі, пішучы ў шчэцінскі тыднёвік „Morze i Ziemia“ ад 4 —10 студзеня рэпартаж „Notatki z Mińska (Białoruś, druga połowa listopada 1988 r.). Не пастараўся ён, даючы рэляцыю пра Курапаты, гэтую нацыянальную магільню Беларусі. Фактычна, замест голасу Баркоўскага чуем — Аркадзя Русецкага, намесніка загадчыка Аддзела агітацыі і прапаганды ЦК КПБ. Русецкаму ж усё не даспадобы, таксама і Народны фронт Беларусі. Ініцыятар ён і арганізатар фестывалю польскай песні ў Віцебску. Можа быць, па польскім прыкладзе, адбудзецца фестываль беларускай песні?... Гэтак жа ўпершыню.

У апошнім за мінулы год нумары штомесячніка „Więź“ натыкаемся на важны гістарычны дакумент: успаміны Станіслава Грабскага, аднаго з галоўных архітэктараў Рыжскага міру, падпісанага паміж Польшчай і Расіяй ды Украінай у 1921 годзе. У Варшаве разумелі, што перамога белагвардзейскіх генералаў перакрэсліла б польскую незалежнасць. Нельга было давесці да разгрому бальшавікоў. Як і падтрымліваць адарванне Украіны ад Расіі, для якой выхад на Чорнае мора і поўдзень — жыццёва неабходнае. Дыяметральна іначай мелася справа з Беларуссю тады: Масква не трымалася за яе аберуч, не мела яна такога значэння. Варшава магла анексаваць нават Мінск і далей, але ўзяла тыя тэрыторыі, на якіх пражывала ў значнай колькасці рыма-каталіцкае насельніцтва (падатлівае на ідэалогію польскай нацыянальнасці). Па Стаўбцы, і даволі! Пытанне ўтварэння Беларускай Дзяржавы непакоіла Грабскага: Беларусь — гэта не саюзнік для Польшчы. Беларусу заўсёды будзе бліжэйшым рускі, самым натуральным чынам. Трохі так, як Украіна часоў Багдана Хмяльніцкага, якая пайшла на інтэграцыю з маскоўскім суверэнам. Падпісаны трактат гарантаваў свабоду нацыянальным меншасцям у Польшчы, называючы ўкраінцаў і рускіх, і ні слоўца пра беларусаў (не прызнавалі такой нацыі?). Грабскі цытуе артыкулы пагаднення.

У сёмым нумары часопіса „Res Publica“, на ягонай 121 старонцы знаходзім агляд беларускіх афіцыйных і неафіцыйных друкаў, і навуковых даследаванняў беларускай нацыянальнай меншасці ў ПНР. Аўтар — Марк Карп — абгрунтавана палемізуе з высновамі беластоцкіх дацэнтаў, якія прарочаць „капцы беларускаму племю“. Рана заказваць паніхіду па беларусах! Яны не памруць. Маладабеларускі рух разгортваецца з непрадчуваным раней імпэтам. А будучыня, як вядома, не належыць старым. Узнікаюць часопісы — „Сустрэчы“, „Архіўны сшытак“, студэнцкія арганізацыі (Беларускае аб'яднанне студэнтаў). Карп не ведаў пра новыя ініцыятывы — пра часопіс „Кантакт“, пра Беларускі клуб як грамадска-палітычны форум у падтрымку перабудове, пра выдавецтва імя У. Ігнатоўскага... Хутка змяняецца час ды гусцеюць падзеі. Налятаюць адна за адною, бы тыя хвалі на бераг... Таму агляды чытаеш з прысмешкам, як нешта неактуальнае. Тым і характэрны пераломныя эпохі, што за месяц, за тыдзень, за дзень іншы здараецца больш, чымсьці за дзесяцігоддзі дагэтуль.

Чаго вартая хаця б толькі дыскусія ў беластоцкай „вячорцы“ — „Kurier Podlaski“, — якая нікому не снілася год назад. У некалькіх лютаўскіх яе нядзельных выданнях сказана столькі новага і нідзе не апублікаванага! Нягледзячы на несур'ёзны пачатак, лёгкадумна дадзены рэдакцыяй... Што ж, кажуць: французская рэвалюцыя ўзнялася ад абразы на каралеву, якая нібыта сказала, што калі народ сядзіць без хлеба, дык няхай есць пакуль што пірагі... ...Прычыну не без дай рацыі параўноўваюць з іскрай.

С. Яновіч

P.S. — Ужо закончыўшы пісаць гэты тэкст, атрымаў я ад знаёмага каталіцкі тыднёвік „Kierunki“ ад 29 студзеня, у якім апублікаваны аб'ёмісты артыкул праваслаўнага Яраслава Яновіча пра знішчэнне беларускіх і ўкраінскіх назваў мясцовасцяў ды геаграфічных пунктаў у ПНР. Падумалася, чаму ўцякае ад беларускай праблематыкі беластоцкі праваслаўны „Tygodnik Podlaski“?

 Этнаграфічнае акенца

Музей беластоцкай вёскі. Хлеў з павеццю на сена. Фота М. Гайдука.

ГАДАВАЛА ПТУШКА ДЗЕЦІ...

Глядзела я на бабульку і была ўпэўнена, што ёй год дзевяноста, а можа і сто. Твар у маршчынах, валасы рэдкія і сівыя, як у голуба, рукі дрыжачыя, ледзь ногі цягае...

— Колькі вам год, бабуся? — спытала я.

— Семдзесят, — адказала, уздыхнуўшы, старушка. — Мая дарагая, лёс мой паганы, то і выглядаю дрэнна, жыццё такое цяжкое было, што і ўспамінаць не хочацца...

— Нарадзілася я ў беднай сялянскай сям'і. Было нас дзесяцёра дзяцей. Я была наймалодшая. І цяпер толькі я адна пакутую на гэтым свеце...

Як толькі скончыла я пяць гадоў, памерла мама, а праз тры гады — бацька. Апекавалася мною найстарэйшая сястра. Калі я скончыла дзесяць гадоў, аддалі мяне на службу да багатага дзядзькі, пасвіць кароў. Есці давалі няшмат, а пяць кароў і быка трэба было пасвіць ад раніцы да змяркання, сачыць, бо гаспадар набіў бы. У 17 гадоў пайшла я служыць да багацея ў суседнюю вёску. Быў у яго парабак. Работы было многа, ад вясны да вясны рабілі мы найцяжэйшую. Гаспадар быў з нас задаволены, не адсылаў нас на Каляду да іншага гаспадара.

Цяжка было. Гаспадар і яго сям'я спяць, а мы пазней усіх ляглі і раней уставалі. Варылі свінням бульбу, даілі кароў, зімой пілавалі і рубалі дровы. Летам, вясной ды восенню рабілі ўсё. Гаспадары таксама працавалі, але мы з парабкам ажно праз сілу ўсё рвалі. Найцяжэй было перад Калядамі. Трэба ж было на цэлы год натаўчы круп, кудзі, намалоць мукі на хлеб, пірагі, і локшын нарабіць, а апрача таго ўсё памыць і хату прыбраць. Ой, не было калі прысесці.

Перад самай вайной мы з Мішам (так зваўся парабак) звянчаліся. Гаспадар, калі даведаўся, што хочам узяць шлюб, даў нам грошы і сказаў: „У мяне не фальварак, вашых дзяцей не хачу бачыць на вочы". Грошай хапіла на боты для мужа і касцюм і мне на шлюбную сукенку. За рэшту зрабілі скромнае вяселле ў сястрыной хаце.

Не было нам месца ў вёсцы. Пайшлі жыць у Гайнаўку. Міша працаваў у лесе, а я хадзіла на вёску, наймалася да багатых гаспадароў жаць жыта, гартаць бульбу, рваць лён. За цэлы дзень работы рукі пухлі. Жылі мы ў адной адзінокай бабулькі. Пасля яе смерці хатка нам засталася.

Калі пачалася вайна, яшчэ цяжэй было. Шлюб наш быў у студзені 1940 года. Гаспадыня памерла ў лютым 41 г., а на пачатку чэрвеня я нарадзіла першага сына. Як цяжка было ў часы акупацыі, гаварыць не трэба. Дзякаваць Богу, малако ў грудзях было. Я тады нарадзіла яшчэ двое.

Пасля вайны дзеці мае ўжо дужманыя былі. Мішаньцы пяты годзік пайшоў, Сашы трэці, а Раману — чацвёрты. Пачала я ізноў на заробкі хадзіць, дзяцей з сабою брала. Хатка валілася, і мы пабудавалі большую, таксама драўляную. Дзеці падраслі, пайшлі ў школу. Міша далей працаваў у лесе, а я летам ды восенню наймалася да працы, каб зарабіць трохі бульбы на зіму ды грошай. Да працы муж мяне не пускаў, гаварыў, што ляпей будзе, як буду дома.

Скончылі сыны пачатковую школу, ліцэй і пайшлі ва універсітэты. Я двоілася і троілася, каб больш зарабіць.

Адзін сын — адвакат на захадзе Польшчы, другі — афіцэрам у сталіцы, трэці ў канторы сядзіць.

Калі ажаніўся наймалодшы і пачаў жыць тут, мы яму пачалі будаваць мураваную хату. Памагаў і ён, але больш мы тапталіся.

Праз два гады пасля заканчэння будовы дома памёр муж. Я пачала жыць у сына. Памагала, як магла. Пакуль давала рады рабіць, то было добра, а як зняўдужала, то нявестка сказала, што я пясок дадому наношу. Сын не ўмяшаўся, і я вярнулася жыць у сваю хатку.

Дроў мне сын крыху даваў, але пенсію ўсю забіраў. Есці раз на дзень нявестка прыносіла. Я зусім апала з сіл.

Аднойчы я распаліла ў печцы і сядзела, грэлася. Зрабілася мне дрэнна, і я самлела. Добра, што ўнук прыйшоў, а то згарэла б, бо выпала палена на падлогу... Пазванілі па хуткую дапамогу. І вось ляжу ў бальніцы, цяпер мяне наведваюць і ўсё прыносяць. Але што з таго, калі сама ў рукі нічога не вазьму...

Можа, цяпер сын з нявесткаю палепшалі..? Можа, возьмуць мяне да сябе?

Аўрора

ЧЕМАРЫЯЛ ХАТЫНЬ

З жалеза і бетону
Той помнік узняты.
Жалезабетон.
Калісьці ж былі тут драўляныя хаты.

І смутак народны
Ў сэрцы агнём аддаецца.
А вечны агонь той —
Хатынню завецца.

Гадоў ужо шмат
З пары той мінула.
І звонам хатынскім
Жывое кранула.

Кранула з-за кратаў,
Вялікіх і Малых,
З-за дваццаці шасці хатаў,
Агнём зруйнаваных...

Студні чатыры —
Зямная вадзіца!
Студні чатыры —
Каб людзям напіцца.

Агонь і вада —
Дзве істотныя рэчы.
Агонь і вада —
Каб жылі мы на свеце:
Малыя, старыя,
Бацькі і іх дзеці...

Яны ўсе згарэлі
Вясной сакавіцкай.
Дапіць не паспелі
Студзёнай вадзіцы...

Агонь паглынуў усё
Чорнаю сілай.
Вада аж шыпела
Над братняй магілай.

Сучаснік! Той помнік —
Хатынню завецца.
Як толькі пабыць там
Табе давядзецца,
Схілі галаву сваю
У нізкім паклоне.
Лёг попел Хатыні
На матчыны скроні!

Аляксандр Маскалік,
Баранавічы

*

Я не прыйшоў, калі яго хавалі
гарачым днём у гліну і падзол,
калі пасля за чаркай спаміналі
і бабы злосна плакалі ў падол.

Яшчэ ў дварышчы моцна пахла стружкай
і перагарам ад паяльных лямп,
а ўжо хадзілі, нос задраўшы, службы
і пасмяротны пелі дыфірамб.

Ды што яму да гэнай позняй славы, —
яму, хто пеў жывую трату дзён,
і засядаў на непадсуднай лаве,
і быў заўжды як вечны маладзён.

Спяшае час. Пчала збірае ўнёсак.
Вільготны крыж яе аэрадром...
Даўно паэт не ставіць лішніх косак,
бо лёс паставіў кропку за радком.

Славамір Адамовіч

НАШ ЗЯЛЁНЫ ДОМ

Пад лозунгам аховы натуральнага асяроддзя адбылося пленарнае пасяджэнне гайнаўскага гміннага камітэта ЗСЛ (сялянская партыя) і рады ПРОНу пад канец снежня 1988 года.

Здавалася б, у нас яшчэ асяроддзе чыстае, аднак з кожным годам выглядае горш. Пара біць на трывогу, калі хочам пакінуць па сабе добрае паветра, ваду і зямлю.

Вось некалькі дадзеных са справаздачы нашых леснікоў. Беласточчына — „зялёныя лёгкія Польшчы“. А якія яны? З кожным годам чарнеюць! Штогод у нашыя рэкі і азёры выпускаецца 13 мільёнаў кубаметраў прамысловых адыходаў, якія атручваюць ваду і яе жыхароў. Дзевятнаццаць прадпрыемстваў у нашым ваяводстве пастаянна выпускаюць у паветра атрутны дым, які нішчыць лес. Даходзіць ён да нас, адчувае яго Белавежская пушча. Штогод больш дыму паяўляецца над вёскамі.

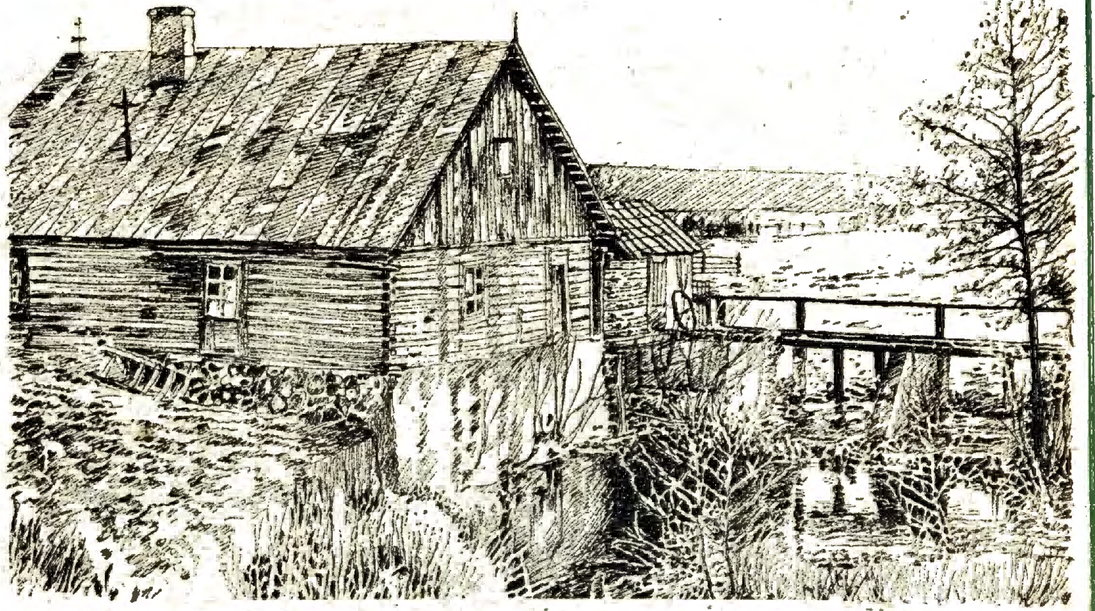
Кожнаму чалавеку на зямлі дадзены свой куточак. Куды б лёс не кінуў чалавека, ён заўсёды вяртаецца да свайго месца на зямлі, да роднага, мілага сэрцу. А куды вернемся, калі ўсё знішчым, загубім сваёй неразважнай работай, тэхнікай і несвядомасцю. Няма ўжо празрыстых крыніц з чыстай вадой. Няма азёрцаў, няма тых месцаў, дзе ў лужынах плёскалася рыба. Дзе гэтыя адвячоркі, калі жабы распачыналі свой нястомны канцэрт... Многа ўсяго ўтрачана пры нашай памяці. Селянін таксама тут не без віны, калі неразумна выкарыстоўвае штучныя ўгнаенні і іншыя хімікаты.

Ахова асяроддзя — праблема агульнанацыянальная. Таму і нашыя ўлады лічаць ахову асяроддзя адным з прыярытэтаў гаспадаркі. Усе грамадзяне мусяць гэта ўзяць да сэрца, ад школьніка да старога. Усе павінны шанаваць і ахоўваць сваё прыроднае асяроддзе, каб свой куточак на зямлі пакінуць здаровым і прыгожым на многія гады.

Г. Мароз

Адам Зенчык з Мінска, Міхась Пяхота з Брэста: Беларускія календары выдае і распаўсюджвае Беларускае грамадска-культурнае таварыства. „Беларускі каляндар на 1989 г.“ выйдзе са спазненнем, у сакавіку г.г. Заказы трэба кіраваць на адрас: Zarząd Główny BTSK, 15-062 Białystok, ul. Warszawska 11, skr. poczt. 327.

Стары млын у Ганёндзы. Малюнак У. Петрука.

Песня з „Лясной гімназіі“

Аб адным маім нечаканым, неспадзяваным знаёмстве — з Люцыянам Станкевічам — хачу расказаць вам. З кароткіх фраз нашай першай сустрэчы я зразумела, што пра гэтага чалавека хачу напісаць, і запрасіла яго ў рэдакцыю. Наша даўжэйшая сустрэча адбылася на парозе новага года.

Люцыян Станкевіч нарадзіўся на Маладзечанскай зямлі. Ад 12-га года жыцця — ён у лесе, у партызанскай брыгадзе „За радзіму“. (Бацька ў той час быў партызанскім камандзірам пад клічкай „Манай“ у Віцебскай вобласці).

Атрад хлапчука стаяў у ваколіцах вёскі Бакшты Іўеўскага раёна, сярод балот, а ён сам працаваў на партызанскай кухні. Партызанскае жыццё ішло сваёй чарадой. Былі акцыі, „выдазкі“, барацьба. Былі і хвіліны радасці, вяселля. Адной з рысаў партызанскага жыцця была багатая культурная дзейнасць. Людзі спявалі, чыталі, тварылі, вучыліся, арганізавалі вечарыны. Л. Станкевіч помніць... быў год 1943 і праходзіў мастацкі вечар. Вакол шумеў лес. Адна з дзяўчат, Лена звалася, чытала верш М. Ісакоўскага „На позицию девушка“. Усім, дзяўчатам асабліва, верш вельмі спадабаўся. Таксама і 15-гадоваму Люцыяну. На памяць яму ўсплыла старая мелодыя беларускай песні, пачутая ад бабулі ў дзяцінстве ў вёсцы Дуброва, недалёка ад Аляхновіч, цяпер Мінская вобласць. Яго бацька да вайны служыў там мярнічым. А тая старая песня пачыналася са слоў: „Мая доля няшчасная...“ „Мелодыя гэтая, — расказвае Люцыян, — паслужыла трамплінам, дала штуршок, каб на словы верша Ісакоўскага напісаць песню. У атрадзе быў акардэон, а асновы музыкі малады Люцыян вывучыў яшчэ да вайны ў музычнай школе ў Вільні. Цяпер ён узяў акардэон і пачаў складаць першыя акорды песні, вядомай пад загалоўкам „Агеньчык“, якая потым самім Л. Станкевічам і ананімнымі выканаўцамі спрошчвалася, зменьвалася і здабывала штораз большую папулярнасць. Песню гэтую і мы ў 50-ыя гады ў школе спявалі, лічачы яе мелодыю народнай. Можна сказаць, ненамнога і памыляліся. Не ведалі толькі, што ў аснову яе 15-гадовы кампазітар палажыў беларускую народную мелодыю. Як жа цікава родзяцца песні.

Песню вельмі хутка падхапілі ўсе ў атрадзе. Асабліва дзяўчаты націскалі на маладога кампазітара, каб пісаў новыя песні.

Былі ў атрадзе свае паэты. Вось успамінае Л. Станкевіч яшчэ адну песню, якую ён напісаў на словы адной партызанскай паэтэсы. Яе першыя словы такія: „І паляцела б у ту старонку, дзе мой мілы сном моцным спіць“. Песня была напісана ў вясковым стылі.

Наш госць расказвае, што праз нейкі час пасля вайны ён паехаў туды ў даўнейшыя партызанскія вёскі — Юрацішкі, Лойбішкі, Бакшты, шукаў тых, хто можа помніць тыя песні. Са старэйшых нікога ў жывых не застаў, а „дзяўчаты павыходзілі замуж і раз'ехаліся па свеце, хто ў Мінск, хто ў Расію, хто ў Польшчу“.

Люцыян Станкевіч, ваенны пенсіянер, нястомны прапагандыст музыкі.

Госць прасіў: „Напішыце аб гэтым, можа хто дзе прачытае і ўспомніць, няхай тады напіша вам у „Ніву“. Калі ласка, просім!

Мастацкую самадзейнасць у атрадзе больш развівалі дзяўчаты. Дзяўчаты пісалі вершы-песні, да якіх Л. Станкевіч складаў мелодыі.

— А раскажыце яшчэ пра вашу „Лясную гімназію“, пра якую вы ўспомнілі мне раней.

— Арганізавалі навучанне ў атрадзе. Нехта адзін смехам кінуў назву „Лясная гімназія“ і так прынялося. А школа гэта была з поўнай праграмай навучання. У ёй вучыліся і партызаны, і з вёсак прыходзілі. Хоць і ў лясных умовах, а вучылі добра. Усе вучні „Лясной гімназіі“ пасля вайны прыступілі да дзяржаўных экзаменаў па праграме сямікласнай школы і ўсе паспяхова здалі гэтыя экзамены без ніякіх ільгот. Вучобу ў партызанскай „Лясной гімназіі“ пачыналі часта людзі ўрогуле непісьменныя. Было ў нас дзве групы вучняў: старэйшая — то дзеці, а малодшая, якая пачынала навучанне ад буквара — то старыя людзі. Дырэктарам быў Грышкевіч, імя здаецца, Генрык. Я помню, ён паказаў нам „ў“ і сказаў: „Беларускую мову як чуеш, так гаворыш“. Многа вершаў мы вучыліся. Я дагэтуль помню „Вучыся, нябожа, — вучэнне паможа“ Янкі Купалы. З выкладчыкаў помню найбольш Грышкевіча, які акрамя беларускай мовы вёў у нас фізіку, матэматыку. Была яшчэ жанчына ў акулярах, Новікава. Вяла біялогію, гісторыю.

— Колькі ж вы песень напісалі? Назавіце некаторыя.

— Агулам будзе больш ста песень, напісаных па-руску, па-беларуску і па-польску. Палова з іх — ваенныя, салдацкія, маршы. Песень салдацкіх заўсёды мала і іх ад мяне дамагаліся. Вось некаторыя: „Крылатая пехота“, „Родная армия“, „Отцы наши, слушайте“, „Кронштадт“, „Калининградский вальс“, „Марш для моряков“... Многа ваенных песень я пісаў на словы маладога паэта Уладзіміра Матвеева. Многа пісаў і лірычных песень.

— Вы пасля вайны прадаўжалі музычную адукацыю?

— Так. У Вільні закончыў сярэднюю музычную адукацыю, а ў гадах 1953-58 вучыўся ў Музычным інстытуце імя сясцёр Гнесіных у Маскве, дзе закончыў аддзяленні фартэпіяна і кампазітарскае. Многім удзячны слаўнаму кампазітару Вано Мурадэлі. Ён, калі пазнаёміўся з маімі песнямі, сказаў, каб я больш працаваў над мелодыяй. Ён паказаў мне, як пішуцца песні, оперы.

Цяпер Люцыян Станкевіч вядзе клас фартэпіяна ў сярэдняй музычнай школе ў Седльцах. Яго запрашалі на працу ў Варшаве, але ён выбраў усходні раён краіны. У Беластоку мае знаёмых і сяброў. Таксама навязаў кантакт з Беластоцкай філармоніяй, дзе хор будзе спяваць яго лірычныя песні.

Вера Валкавыцкая

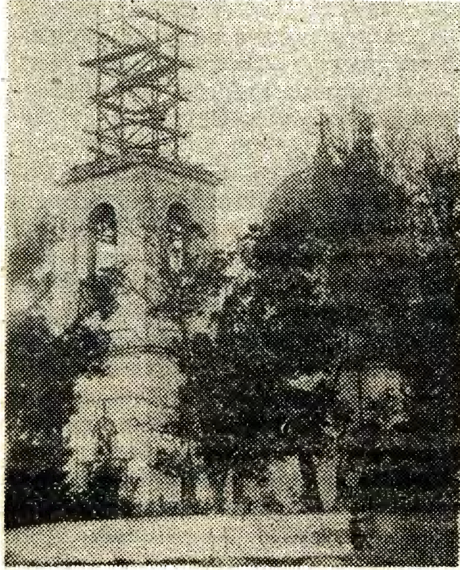
ПОМНІКІ КУЛЬТУРЫ

ЦАРКВА Ў ЗАБЛУДАВЕ

Заблудаўская царква пабудавана была ў 1855 г. Пазней, у гадах 1883-1884, была дабудавана званіца. Падчас II сусветнай вайны, у 1941 годзе царква была моцна знішчана. Яе адбудова цягнулася праз тры гады і ў ліпені 1944 г. царкву нанава высвяцілі.

Зараз, на працягу некалькіх апошніх гадоў вядзецца грунтоўная рэстаўрацыя храма. У сярэдзіне святыні ўстаноўлены новы пазалочаны іканастас. Асушаны фундаменты будынка. Дах і купалы пакрыты меднай бляхай. Звонку праводзіцца тынкаванне і маляванне сцен.

Тэкст і фота Р. С.

Заблудаўская царква падчас рамонту ў 1942 годзе...

... і зараз.

ЯК НАМ ЖЫЦЬ

„Ніву" выпісваю на цэлы год, а больш ніякіх газет. Гляджу тэлевізар і часта іграю на акардэоне. Знаю больш 50 мелодый, найбольш колішніх.

Часта пытаецца, як будзе далей з нашай мовай? Мне здаецца, будзе залежаць гэта ад таго, ці будуць вёскі. Бо горад нашай мове не спрые. А можа зменіцца час, што вёскі зноў ажывуць? Калісь у нашай вёсцы было 105 гаспадароў, а пасля стала 20.

Па-мойму, гаварыць па-беларуску гэта яшчэ не ўсё. Важна, каб адчуваць сябе беларусам і трымацца беларускай культуры і традыцыі. У нас польская мова — дзяржаўная, трэба яе ведаць. Але і свае не забываць! Дзеці, хоць жывуць у горадзе, але тыя, хто мае дзеда і бабку на вёсцы, гавораць па-беларуску, як дзед і баба. У мяне ёсць унукі ў Міхалове. Яны часта бываюць у бандарскіх дзеда і бабы і ў нас у Рыбаках, ды ў цёткі ў Бахурах. Мы з імі гутарым па-свойму і яны таксама да нас так гавораць. Я іх спытаў аднойчы, як ім лепш гаварыць: ці па-польску, ці так, як мы? Адказалі: усё роўна. Мяне гэта цешыць, што яны нас разумеюць, ад нас вучацца і што ведаюць, як робіцца хлеб і да хлеба.

У мяне яшчэ ёсць дзве ўнучкі ў Гайнаўцы. Гэтыя менш у нас на вёсцы бываюць. Але мы ездзім да іх і яны ведаюць, што яны беларускі. Спыталі мяне, як называўся іхні прадзед? Кажу: Мацей. А як прапрадзед? Кажу: Мікалай. А як называўся прапрапрадзед? — пыталіся. Кажу: Тарас. Яны спыталіся, ці ўсе дзяды былі беларусамі. Кажу: а як жа — усе!

Пытаецеся вы яшчэ, чаму я не здаю гаспадаркі за пенсію. Бачыце, я помню колішняе жыццё, як дзяды, бацькі і я сам да 1970 года гаспадарылі на вузенькіх палосачках. У Рыбаках 20 гаспадароў, мелі кожны па нейкіх 40 палосачак. З іх не было ніякай карысці. Былі толькі пастаянныя сваркі. На межах рос чарнобель, палын, а калі дзе расла трава, то яе ўкрадкам аджыналі адны ў другіх для галодных каровак.

Калі пачалі будаваць вадасховішча, то нашы сенажаці трапілі пад заліў. Я не ўзяў грошай за сваю сенажаць, якую мелі заліць, затое ўзяў кусок зямлі. Гэта мне каштавала дорага, але сёння я на хутары і карыстаю з паслуг сельскагаспадарчага гуртка. Мне, старому, лепш цяпер гаспадарыць, чым калісьці на палосках уручную. Ужо пяць гадоў жну і малачу збожжа камбайнам. А калі што баліць, то лічу, што гэта ад старасці. Сённа маладыя і ў вёсцы і ў горадзе наракаюць на жыццё, а таму, што яны не бачылі сапраўднага гора. А я не спяшаюся быць пенсіянерам.

Я люблю поле, сенажаць, лес і жывёлу, і ўсё тое, з чаго мы жывем. Я помню некалькі ўладаў, але на сённяшняе жыццё не наракаю. У жыцці, у сям'і былі няўдачы, але з людзьмі жыў згодна, выбіралі мяне радным у гміну і павет, маю адзнакі і медалі. Ну, і не каюся, што пазнаёміўся з „Нівай", пачуў літаратурную беларускую мову, бегла стаў чытаць па-беларуску, у кантакце з сябрамі, якія таксама пішуць.

Хведар Хлябіч, Рыбакі

САКРАТ ЯНОВІЧ

У БЕЛАРУСКАЙ КАНАДЗЕ І ДАЛЕЙ

(18)

Беларускі цэнтр „Полацак" чытачам „Нівы" не першыня. Знаходзіцца ён у прыклілендскім мястэчку Странгзвіл і функцыянуе як комплекс паркавай забудовы з наёмнымі кватэрамі. З азерцам пад сасновікам, па якім наплываўся я з Таняй на індзейскай лодцы. Гэты, як на нашы меркі, памешчыцкі маёнтак адкупілі ад банкрутнага паляка, які дайшоў да ручкі на трыманні ездавых коней.

Валя — не выпадала дапытвацца ў дзяўчыны, з якога яна Прыбеласточчa — участавала нас квашанінаю, якую я ёй усю выеў, зморань чужынскай саладкай кухняй. Пазнаёміліся з Міркам Цялушэцкім са Старога Ляўкова і Юркам Мазуруком з Беластоцка-Беластока. Увесь з дабрыні Сяргей Карніловіч, бы наш Міхась Хмялеўскі, павёз гаманлівае зборышча ў фінскую лазню. На басейн пускала смуглявая венгерачка; падзякаваў я ёй адзінюткім словам, якое ведаю з яе не-індаеўрапейскай мовы: ember, г. зн. чалавек.

Пасля Канады і Чыкага з мяне духі вылазілі. Хораша адпачывалася ў „Полацку". Усё роўна што ў санаторыі: спаў, чытаў. Бавіўся маторнай касілкаю, стрыгучы газоны. У перадвечары, калі паветра свяжэла ў спад паўдзённае духмені, з дабрадушна-маўклівым Кастусём Калошаю шпурляў падкорм карпам, глядзеў на іхнае, какетлівае ў нечым, тультайства без шчупакоў, гэтых ваўкоў тоні.

Ля параднага ўваходу — заўчарашні набытак, трактар „Беларусь". Экспанатны фрагмент айчыны, стаіць не паабдзіраны працаю, быццам тосць, якому ўсё дазволена...

Кліўлендская Публічная Бібліятэка даслала ведамку — ейны беларускі сектар пабагацеў вось пяцюдзесяццю трыма кніжкамі — „Як дух змагання Беларусі" А. Адамовіча, „Знак бяды" В. Быкава, „Жоўтая акацыя" У. Дубоўкі, „Храналогія гісторыі Беларусі" У. Гетава, „Чорны замак Альшанскі" У. Караткевіча, „Выбраныя творы" П. Макаля, „Беларусь у люстэрку мемуарнай літаратуры" А. Мальдзіса, „Старажытнабеларускі манументальны жывапіс", „Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі".

Карніловіч: — Мы дамагаліся ўтварэння гэтага сектара. Нам адказалі: калі ласка, але дапамажыце здабыць не менш двухсот пяцідзесяці кніжных адзінак. Я зараз жа вярнуўся ў „Полацак", адлічыў з нашых бібліятэчных запасаў патрэбную тую мінімальную колькасць і даставіў ім, наце!

Бракуе класікі — Купалы, Коласа, Чорнага, Гарэцкага. Ёсць поўны збор твораў Мележа. Німаш — „Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі", „Энцыклапедыі прыроды Беларусі", шэрагу энцыклапедыяў, па якія ў першую чаргу працягвае руку сярэдні падрыхтаванасці замежны наведнік чытальні.

Засесці ў самаабслугоўчай забягалаўцы, выкупіўшы ўваходнае, і ласуйся, чым хата багата і колькі ў трыбух напхаеш! Аплачваецца бізнесмену? А чаму ж не!? Выходзіць, што ў традыцыйных рэстаранах марнуецца процьма ежы, да чаго трэба дадаць і кошт абслугі. А тут ніхто не набірае сабе залішне, а ўсяго патроху.

Давай на торг у даўнім купцоўскім гняздоўі. Круглы год — на выбар гароднінa і садавіна, вітамінныя экзатычныя плады і безліч гатункаў мяса; прадаўцы ўвіхаюцца, бы голы ў крапіве, не мусіш нават языком паварнуць, па вачах тваіх адгадаюць, чаго жадаецца табе. Умлеў бы ад прадчуцця няўдачы, калі б ты прыкрыкнуў на яго!

Дачакаўся „Нівы" ад 4 верасня (даходзіць з месячным спазненнем). Па-іншаму перачытваю „Наведанне" — на матывах майго сяброўства з Лёнікам Тарасевічам. „Франц Кафка", „Уладзіслаў Бранеўскі" — мае пераклады вершаў Віктара Варашыльскага, зробленыя на эпоху раней (ляжалі, травою зараслі ў пісьмовым стале галоўнага).

Унікальнае выданне тутэйшага універсітэта, Byelorussian Americans And Their Communities of Cleveland (Амерыканскія беларусы ў горадзе Кліўлендзе і ў ваколлі). Грунтоўна папрацаваў над ім д-р Вітаўт Кіпель. — Беларусь і беларусы, эміграцыя і яе арганізацыі, беларусы ў Кліўлендзе пасля першай і другой сусветных войнаў, студэнцкія асацыяцыі, Беларуская Аўтакефальная Праваслаўная Царква, Еўфрасіння — святая Беларусі, царкоўныя і самадзейныя хоры, клубы і г.д. Сто восемдзесят чатыры старонкі, семдзесят тры ілюстрацыі (народны фэст, Мэры Лук'янчук і Эрын Каляда як салісткі, царква Божай Маці Жыровіцкай, спеўнік „Калядоўшчыкі", дзіцячы хор пад кіраўніцтвам Кастуся Кіслага, ансамбль „Васілёчкі", аркестр „Палессе", цымбалісты, драматычны і танцавальны гурткі, суботняя школа — для навучання мовы і гісторыі; ткацтва, строі, вышыўкі).

Падобныя манаграфіі, прысвечаныя нацыям рэгіёна, — гэта пра арабаў, харватаў, чэхаў, немцаў, грэкаў, ірландцаў, венграў, італьянцаў, яўрэяў, літоўцаў, палякаў, румынаў, сербаў, славакаў, украінцаў, славенцаў... Сапраўды, ніхто не забыты.

(Працяг будзе)

„У гэтых карцінах ёсць жыццё. Ведаю, што хочуць сказаць сосны...”

Карціны Н. Шчаснай былі выстаўлены ў гмаху Ваяводскага камітэта партыі.

(Працяг са стар. 1)

вапіс, яе зацікаўленні ў галіне мастацтва ішлі намнога далей. Шкло, вітражы, графіка, кніжная графіка, — на ўсе гэтыя праявы мастацтва не шкадавала свайго таленту маладая Нінель.

У Беластоку Н. Шчасная паказала толькі невялікую частку экспазіцыі, прысвечанай 30-годдзю яе творчасці. Поўнасцю выстаўка экспанавалася ў снежні мінулага года ў Познані, а па дарозе дахаты мастачка са сваімі працамі заехала ў Беласток.

Каля сямідзесяці карцін было выстаўлена ў гмаху ВК ПАРП, а частка карцін і мастацкае шкло былі паказаны ў Бюро мастацкіх выставак і ў галерэі „Польскае мастацтва“.

Што беластаччанам у Шчаснай спадабалася найбольш? Можна з упэўненасцю сказаць, што перш за ўсё — пейзажы, а сярод пейзажаў — палатно „Адвечнае“ з тымі старымі соснамі, якія аб нечым хочуць сказаць, шэпчуцца між сабою, успамінаюць мінулыя дні. Шэпчуцца і так будуць шаптацца яшчэ доўгія гады. Заўсёды! І кожны прыстане каля іх і ўслухаецца. І пачуе, што гаварыць гэтыя дрэвы, якія бачылі не адно на сваім вяку... І заўважыць за няўлоўнай імглою тое, аб чым далікатнымі мазкамі свайго пэндзля намякае аўтарка.

Спосаб яе малявання спрыяе паўставанню паэтычнага настрою. Людзі і прадметы ў яе часта не маюць контураў, яны расплываюцца і знікаюць, каб неспадзявана з усёй моцай паявіцца ізноў. Мастачка ўмела кладзе колер на колер, і бывае так, што, каб атрымаць задуманы эфект, які дагэтуль жыў толькі ў яе ўяўленні, яна вымушана класці да сарака пластоў фарбы. Часамі праз гэтыя пласты фарбы прабіваюцца промні святла, як бы рассоўваючы гэтую цяжкую праслойку і ўсё гэта надае карцінам Н. Шчаснай яшчэ большай таямнічасці, далікатнасці: каб не спужаць прыроды, каб толькі магчы дакрануцца і расказаць пра яе... „Мы ачараваныя Вашым мастацтвам, мастацтвам з пагранічча казкі, сонных мрояў, ідэальнага райскага свету. Нас захапляе Ваша мастацтва элегантнай, станаванай экспрэсіяй, багаццем і далікатнасцю колераў, культурай выказвання. Вельмі яно паэтычнае, настраёвае, рассветленае, дасканалае сваім майстэрствам. Праз яго можна адчуць уражлівую душу мастачкі. Дзякуем“, — узрушана напісалі вучні Мастацкага ліцэя ў Супраслі.

А Ганна Шчэпанкоўская з Беластока канстатавала: „Ваша мастацтва гэта свет маіх мараў! Так хацелася б малюваць! І так хацелася б хаця адну з Вашых карцін мець у сваёй хаце. Можа „Аўтапартрэт“... „Матыль“? „Гуканне вясны“? „Адвечнае“? Але гэта толькі мары! Я гаварыла з Вамі на вернісажы ў чацвер. Мы разам елі яблыкі, былі яны смачныя! Памятаеце? Запрашаю Вас да сябе. У мяне таксама ёсць карціны“, — і адрас.

З пейзажаў яшчэ надта спадабалася гледачам „Бацькава сяло“, а яшчэ больш бадай — зімовыя пейзажы, асабліва маляваныя на бліскучым, серабрыстым шкловалакне. Сярод іх ёсць невялікая карціна, якая называецца „Шчаслівая самотнасць“. Здавалася б, парадокс, хто ж можа быць шчаслівы з прычыны самотнасці?! Але ж не! Гэтая шчаслівая — адзінокая сасна, якая засталася нязрубленай. Усе іншыя — ужо зрэзаны, ляжаць у кучках у выглядзе бярвенняў. У старой сасны тліцца апошняя надзея — малюсенькая сасонка, якая, ледзь заўважальная, прабілася праз снег...

Нягледзячы на нязвыклую паэтычнасць, карціны Нінель Шчаснай маюць глыбокі, патрыятычны змест. Вось палатно „Дахаты“. Так, буслы прылятаюць дахаты, хоць бедна тут і не

НОВЫЯ КРАМЫ НА БЕЛЬШЧЫНЕ

У Бельскай гміне многа будуюць. Перш за ўсё прадуктовыя і прамысловыя крамы. У студзені бягучага года аддалі ў карыстанне прасторную краму ў вёсцы Кнаразы. З гэтай мэтай адрамантавалі пустуючы будынак былой школы, які знаходзіцца якраз пасярэдзіне спомненай вёскі.

У папярэднія гады пераказалі да ўжытку крамы ў Грыневічах-Вялікіх, Плюцічах і Налогах. У гэтых вёсках на крамы былі прадназначаны святліцы, у якіх не адбываліся культурныя мерапрыемствы і яны — так ужо склалася — часценька былі пад замком.

Сёлета — дзякуючы вялікім намаганням вяскоўцаў — аддадуць у эксплуатацыю краму ў Петшыкове. (яц)

ПАЛЯЎНІЧЫХ БОЛЬШ, ЧЫМ ДЗІЧЫНЫ

Белавежскую пушчу называюць раем для паляўнічых. Ці так сапраўды ёсць? Спрабуйма бліжэй прыгледзецца белавежскай паляўнічай гаспадарцы.

Прынцыпы вядзення лясной гаспадаркі ў Белавежскай пушчы, якія былі прынятыя ў 1975 г., залічваюць паляўніцтва да адной з важнейшых галінаў. Яно не можа ўваходзіць у калізію з іншымі дзялянкамі гаспадаркі. Гэта — на паперы, а на практыцы?

Цэлая польская частка пушчы ад 1952 г. вылучаецца з арэнды, гэта значыць, што яе не могуць узяць у арэнду паляўнічыя гурткі. Нядаўна былі спробы адступіць ад гэтага прынцыпу, аднак да „перавароту“ не дайшло. Пушча, разам з прылегласцямі, раздзяляецца на 9 паляўнічых акругаў — па 3 акругі ў кожным пушчанскім надлясніцтве, г.зн. у Белавежы, Гайнаўцы і Броўску. Усе акругі займаюць паверхню 62 тыс. гектараў, з чаго лесу 51 тыс. га. Паляўнічую адміністрацыю састаўляе ўсяго 8 чалавек! У гэтым месцы хтосьці можа засмяяцца: гэта ж лік крайне малы! Скажу яшчэ, што ў апошні час надлясніцтвы атрымалі „зверху“ забарону прымаць новых егераў. Інакш кажучы, егер, які, напрыклад, адыдзе на пенсію, „забярэ“ і сваю штатную адзінку. Пры такім падыходзе да справы, праз некалькі гадоў паляўнічая адміністрацыя зусім перастане існаваць!

Хто ж тады ў пушчы палюе, калі звычайнаму паляўнічаму гэта забаронена? Перш за ўсё паляўнічыя замежныя, значыць — „дэвізоўцы“, як іх папулярна называем. У большасці — з ФРГ. Апрача іх — людзі, займаючыя ў нашай дзяржаве высокія ці сярэдне высокія пасады, нярэдка са сваімі сябрамі ці госцьмі. У апошні час пушчу „наведваюць“ уладальнікі рознага роду паланійных суполак, якія толькі сабе вядомымі спосабамі здабываюць у Міністэрстве ў Варшаве дазволы на адстрэл для сваіх замежных спонсараў ці каапэрантаў. Нярэдка прыязджаюць цэлай гурбой. Нават не паведамляюць мясцовай адміністрацыі, калі, дзе і на што будуць паляваць. Нярэдка ад'язджаюць непрыкметна, не заўляючы аб выніку палявання. Гэта найгоршы від паляўнічага — так лічаць прадстаўнікі тутэйшай паляўнічай адміністрацыі. Час ад часу атрымае дазвол на адстрэл нейкай штукі дзічыны ў „дэвізовых акругах“ і звычайны паляўнічы, з мясцовых.

На што палююць у пушчы? Перш за ўсё на аленяў, дзікаў, сарнаў. Менш на ласёў, а ўжо зусім рэдка на рысяў і ваўкоў. За гады 1979-1988 (да вясны) застрэлена ў Белавежскай пушчы 3451 штука аленяў, 3412 дзікаў, 1466 сарнаў, 81 штука ласёў, 8 ваўкоў і 3 рысі. Больш-менш у год забіваюць 934 штукі г.зв. буйнай дзічыны. Гэта многа ці мала?

Лік дзічыны, якую можна адстрэліць, абумоўлены згодна з прынцыпамі вядзення правільнай гаспадаркі — ёмістасцю па-

Н. Шчасная, „Іван ды Мар'я. Залатыя гады бацькоў“ (1987 г.).

Н. Шчасная, „Быць можа я не скончу жыць... (Партрэт М. Багдановіча)“ (1982 г.).

заўсёды шчаслівa. Вясковыя хаткі стаяць панурыя, залітыя вадой, але нідзе не будзе лепей, як дома... Буслы вярнуліся на радзіму!

У працах Шчаснай часта паяўляецца матыў васілька — беларускага сімвалу. З гэтым васільком у мастачкі звязана і надзея („Міраж“), і радасць кахання („Васількі“), і туга па радзіме (Партрэт М. Багдановіча). Песня аб Беларусі! Песня, напісаная на чароўную, захапляючую мелодыю. „Карціны цудоўныя. Хацела б і я мець такі талент і ствараць такія карціны. Дзякуй!“, — піша адна з наведвальніц.

Мастачка не стаіць убаку ад актуальных падзей. Боль пранізвае яе, калі бачыць, як бесклапотна чалавек знішчае прыроду („Пагроза“). Гэты недалёказрочны жыхар планеты Зямля весяліцца, спяшаецца жыць, жыць лёгка, не думаючы аб тым, што ён пакіне пасля свайго побыту на зямлі наступным пакаленням. У цыкле „Кветкі і людзі“ можна заўважыць паламаныя дрэвы, нейкія вяроўкі, калючы дрот...

Хаця лёс кідаў Шчасную па свеце, яе сэрца назаўсёды засталося беларускім, і таму найдаражэйшае для мастачкі ўсё тое, што дзеялася і дзеецца на беларускай зямлі. І нават у „Маім нараджэнні“ (у маленькай хатачцы пад „сафійкай“) мастачка імкнецца сцвердзіць не столькі сам факт нараджэння яе як чалавека, колькі адзінства яе як беларускі са старажытным цэнтрам беларускай культуры — Сафійскім саборам.

На сваіх палотнах Н. Шчасная замацавала партрэты многіх творцаў беларускай культуры: паэтаў, пісьменнікаў, кампазітараў. Тут і Цётка, і Купала, і Багдановіч, і Шамякін, Танк, Куляшоў, Шырма... Уражвае партрэт пісьменніка Уладзіміра Дубоўкі. Стары чалавек з доўгай сівой барадой, які хлябнуў гора ў Сібіры, гора незаслужанага, нічым не апраўданага, прадстаўлены мастачкай, як святы, як прарок, які пры ўсім сваім цярпенні застаўся добрым чалавекам, які ўсё прабачыў сваім катам. „Не хапае мне слоў, — напісаў пра Шчасную нехта ў кнізе водгукаў у Беластоку. — Гэта проста цудоўна! Калі б усе людзі маглі аглядаць Вашы карціны, па свеце хадзілі б толькі добрыя людзі...“

Ада Чачуга

Фота Здзіслава Лянкевіча

P.S.

Яшчэ не зусім здаровы аўтар „Пожні“ Васіль Петручук не вытрымаў і прыйшоў на выстаўку. Прыйшоў і напісаў: „Ну і ну! Я нат пасля аперацыі зваломся з пасцелі, каб паглядзець выстаўку Вашай мастацкай творчасці. Вельмі добра зрабіў, бо век шкадаваў бы!

Вы — Артыстка, Чалавек і Малайчына, усё з вялікай літары. Дзякуй прыродзе, што падарыла такую Душу і Талент“.

ляўнічага раёна. Прасцей гаворачы, на адпаведнай тэрыторыі можа жыць акрэслены лік дзічыны, які не павінен прычыняць большых страт у асяроддзі. Калі гэты лік завялікі, тады празмерную колькасць можна і трэба адстрэліць. Такога прынцыпу ў Польшчы, а тым самым і ў пушчы, трымаліся доўгія гады. А вось, нядаўна, міністэрства патрабавала састаўляць планы адстрэлаў, кіруючыся размерам страт, да якіх даводзіць дзічына ў полі і ў лесе.

Не трэба таксама падлічваць цяпер дзічыну на цэлай тэрыторыі. Такія лікі састаўляюць людзі, якія сядзяць за столікам у канторы. Дайшло да таго, што ў Белавежскай пушчы паспелі палічыць чатырохножных жыхароў яшчэ ў канцы сакавіка 1988 года. Жыло тады, з выключэннем паверхні Белавежскага нацыянальнага парку, 1030 аленяў, 855 сарнаў, 845 дзікаў, 235 зуброў, 35 ласёў, 19 ваўкоў і 16 рысяў. На гэтай аснове спецыялісты сцвярджаюць, што ў пушчанскіх нетрах ёсць невялікі збытак дзічыны. Калі б усю дзічыну палічыць аленямі, то такіх непатрэбных аленяў было б у пушчы 317 штук (а павінна жыць 1400 штук — бо такая ёмістасць пушчы).

З гэтага вынікае, што звярыны ў пушчы адстрэльваюць замала. І гэта праўда! У апошнія гады планы адстрэлу перавысілі крыху 50 працэнтаў. Проста таму, што ў пушчы палюе замнога паляўнічых! Яны палохаюць дзічыну, якая забіваецца ў гушчар, і таму цяжка на яе трапіць, а калі яшчэ паляўнічы „нядзельны“... У апошнім сезоне ў паляўнічай акрузе штомесяц за звярыным хвастом бегала 16 стралкоў. А ў верасні 1988 года, на 31 паляўнічага, з пустымі рукамі ад'ехала шэсць чалавек.

Часта мясцовыя людзі абураюцца, што дазваляецца ў пушчы паляваць „дэвізоўцам“. Трэба ведаць, што „дэвізоўцы“ адстрэльваюць толькі каля 10 прац. дзічыны, а дэвізаў пакідаюць столькі, што яны больш чым у 50 прац. пакрываюць выдаткі ў паляўнічай гаспадарцы. Для прыкладу, за 35 штук, адстрэленых у верасні мінулага года, заплацілі яны каля 19 мільёнаў злотых. А які даход дасць наш паляўнічы, які, удабавак, палюе нярэдка бясплатна?

Надляснічы ад паляўнічых спраў у Белавежскай пушчы Лех Мілкоўскі бядуе, што не хапае людзей для вядзення правільнай гаспадаркі. Кожнаму з палюючых дэвізоўцаў трэба абавязкова прыдзяліць аднаго егера. А як іх „развесці“, калі адначасова палюе 16 чалавек? Трэба таксама клапаціцца і пра падкормліванне дзічыны (у 1988 годзе ў лесе выкладзена 541 тона корму), і пра гаспадаранне на кармавых палетках, якія ў пушчы займаюць плошчу каля 250 гектараў, і пра шмат іншых спраў, напрыклад, пра забеспячэнне адпаведнага абсталявання, аўтамашыны...

Усё ж, паляўнічая гаспадарка ў пушчы дае нават невялікі прыбытак.

— Наглядаем ад 3-4 гадоў паляпшэнне формы аленяў. На жаль, не ўдалося дагэтуль элімінаваць шкоды, якія наносіць дзічына палям Белавежскай паляны, хаця надлясніцтвы выплачваюць цяпер параўнальна меншыя кампенсацыі, чым раней, — гаворыць Л. Мілкоўскі.

Вось больш-менш так выглядае паляўнічая гаспадарка ў Белавежскай пушчы.

Пятрусь Байко

Беларусы ў „Польскім біяграфічным слоўніку“

У канцы студзеня г.г. выйшаў з друку 130-ты нумар (сшытак) „Польскага біяграфічнага слоўніка“. Варта звярнуць на яго ўвагу, таму што памяшчае ён аж дзве біяграмы, прысвечаныя выдатным беларусам. Аўтарам абедзвюх біяграм з'яўляецца добра нам вядомая Аляксандра Бергман.

На старонках 364-365 знойдзем змястоўныя звесткі пра нашага літаратара, выдатнага паэта, журналіста і палітычнага дзеяча — Леапольда Родзевіча (1895-1938). Постаць гэтая нам ужо даволі добра вядомая. Пісалася пра яе ў „Ніве“ № 25 ад 23.VI.1985 г. ці ў „Беларускіх календарах“ на 1977 і 1984 гады. Чытач, у якога ёсць кніжка А. Бергмановай „Беларускія справы ў II Рэчыпаспалітай“, выдадзеная ў 1984 г., можа заглянуць яшчэ на старонкі 196-218, дзе таксама пішацца пра аўтара „Пакрыўджаных“.

Другі беларус, біяграму якога „Польскі біяграфічны слоўнік“ змяшчае на стар. 476-477, гэта Васіль Рагуля — настаўнік, беларускі дзеяч, пасол у Сейм Рэчыпаспалітай, сенатар.

В. Рагуля нарадзіўся ў 1879 г. у праваслаўнай сялянскай сям'і, якая жыла ў Ачкевічах, што ў Наваградчыне. Маладзечанскі настаўніцкі семінар закончыў у 1898 г. Настаўнічаў 5 гадоў у сяле Налібокі. У 1906 г. стаў выпускніком Настаўніцкага інстытута ў Вільні. Да моманту мабілізавання ў 1914 г. у рускае войска настаўнічаў, супрацоўнічаў з „трудавікамі“, быў арыштаваны. Потым працаваў ураднікам, і зноў настаўнікам, пакуль у 1920 г. яго не мабілізавалі ў Чырвоную Армію.

У 1922 г. В. Рагулю выбралі пасломі у Сейм. Праз два гады ён узначаліў Беларускі клуб. Будучы паслом, праяўляў даволі вялікую актыўнасць. У 1925 г. заснаваў Беларускі сялянскі саюз, востра крытыкаваны КПЗБ. Выступаў у абароне арыштаваных паслоў Грамады. Пасля заканчэння тэрміну пасольскага мандата, В. Рагулю арыштавалі. Сядзеў у турме. Потым заняўся гаспадаркай у Ачкевічах. Пры савецкай уладзе настаўнічаў у Любчы. Арыштаваны на два дні перад нападзеннем фашыстаў на СССР, уцёк з транспарту. Падчас гітлераўскай акупацыі быў бурмістрам Дзятлаўскага павету. Ад ліпеня 1944 г. на эміграцыі — пачаткова ў Бельгіі, далей у ЗША. Памёр 16 красавіка 1955 г. у Нью-Йорку.

Абедзве біяграмы ўзбагачаны бібліяграфіямі.

„Польскі біяграфічны слоўнік“ распаўсюджваецца навуковымі кнігарнямі. Паасобныя сшыткі можна таксама заказваць па адрасу:
Ośrodek Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, Dział Wydawnictw Krajowych, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa.

Пётр Байко

Жыла-была легенда

ПРЫДЗЕ НЯСТАЧА, ЯК ХЛЕБ ЗАПЛАЧА

Кіламетраў шэсць-сем за Ягуштовам, па дарозе з Бельска-Падляшскага ў Малешы ляжыць вёска Стрыкі. У час валокавага перамеру мела яна і другую назву, а менавіта Младзянова, якая паходзіць ад асабовага назоўніка Млодзян або Младзяноўскі. Аднак, яна не прынялася і засталіся толькі Стрыкі. Стрыкі былі вёскай горада Бельска. Паводле Міхася Кандрацюка сваю назву ўзялі яны ад слова „стрык", што ў гаворцы значыць „брат бацькі". І гэтакая форма выступае на цэлым поўдні Польшчы. На Беласточчыне, прыкладна ў Клевінаве, Сабалеве, Клепачах, гаворадь „стрыко". І гэта найбольш верагоднае, калі гаварыць пра назву вёскі.

Людзі працавалі, збіралі ураджай, весяліліся, так як і ўсюды. Але ў свой час з вёскай пачало дзеяцца нешта нядобрае. Пачаў хварэць і здыхаць дабытак, сохлі сады, не радзіў колас, гніло сена. Вёска бяднела на вачах. Хварэлі людзі. Колькі не думалі вяскоўцы, адкуль і за што напала на іх такое няшчасце, але нічога разумнага ў галаву не прыходзіла. Няйначай як нейкі праклён або чары. І ўсе загаварылі пра Анулю, мясцовую шаптуху, якую ўжо даўно падазравалі ў вядзьмарстве. Тым больш пераконвала ў слушнасці іх домыслаў тое, што Анулі як быццам бы паляпшалася жыццё. І кароўка, і свінка, як вытачаныя, хадзілі. Нават каза і тая двайню прывяла. А жыла ж Ануля сама-аднюсенькая. У іншых сем'ях, хаця мужчыны ёсць, і то не паспяваюць абрабіцца, а ў яе ўсё спорыцца. Але баяліся людзі ў сваіх падазрэннях перад ёю прызнацца. Наадварот, усё больш ветліва да Анулі адносіліся. Але гора ўсё прыбывала. З кім і не раіліся, куды і не ездзілі — аднікуль не было разумнай парады і дапамогі. А ўжо Сцяпану (прымем, што так ён называўся) паводзілася найгорш. Дзяцей многа, аўдавеў. Па заработках хадзіў, каб хаця карову прыкупіць.

І вось вяртаецца ён аднойчы адвячоркам з Вышак, несучы ў кішэні некалькі запрацаваных грашовін, а пад палою паўбуханкі хлеба, які далі дзецям. Даходзіць да Дзеркачоў, так мясцовыя называюць кустарнік, які знаходзіцца на поўнач ад Стрыкоў у напрамку Малінава, і чуе енк страшны. Скавыча нехта ў кустах так жаласна-жаласна. Сцяпан палахлівы, праўда, не быў, але шапка на галаве паднялася. Думаў абысці і прыкінуцца, што гэта не яго справа, але бедныя людзі заўсёды спачувальныя і ўражлівыя на няшчасце чужое.

— Мо некаму з вяскоўцаў нешта сталася? — падумаў і павярнуў у кустарнік, адкуль і далятаў енк.

Ідзе і бачыць: куст цалюсенькі з кары абдзёрты, а з галінкі галавою ўніз пацук з падрэзаным горлам вісіць. Кроў так і капае. Глядзіць Сцяпан пад куст, а там бохан хлеба ляжыць. Кроплі пацуковай крыві ляцяць на яго і ён стогне. Кроў выела ўсю сярэдзіну хлеба, толькі скурка па баках засталася. Падаюць кроплі крыві на гэтую скурку, а яна выгінаецца і стогне, і енчыць. Падняў Сцяпан з зямлі сухую галіну ды адсунуў хлеб, каб кроў на яго не капала і ўсё раптам сціхла. Прыйшоў у вёску і расказаў усім аб гэтым. Праз тры дні шаптуха Ануля памерла, а Сцяпан неўзабаве разбагацеў. Вяскоўцы гаварылі, што скарб выкапаў, які ў ліпеньскую ноч гнамы перасушвалі. Вёска таксама аджыла.

Міхась Шаховіч

Сардэчныя тайны

Ведаеш, Сэрцайка, я вырашыў напісаць табе, бо ў мяне ёсць адзін цікавы сябра. Сябра гэты ўжо немалады. Хутка споўніцца яму сорак гадоў. Порхае ён, аднак, як матылёк. Я дык ужо паспеў ажаніцца, развесціся і выдаць дачку замуж. А ён усё выбірае. Не скажу, меў ён дзяўчат поўна. Куды не пайшоў, куды не паехаў, усюды была нарачоная. Можна сказаць, што ў сексуальных справах заўсёды быў ён незмардаваны. І вось нядаўна ў адной з размоў я проста запытаўся ў яго: „Чаму ты не жэнішся?" А ён мне на гэта адказаў: „Ажанюся тады, калі ўжо не буду магчы!" Мяне, можна сказаць, заткнула: „Дык навошта ж тады жаніцца?", — падумалася мне. Калі ўжо не зможа, дык трэба спакойна класціся спаць і ні пра што не думаць!

А мог бы ж ужо і жаніцца цяпер. Нават у некалькіх дзяўчат засталіся яго дзеці. Адным — плаціць аліменты, другім —, не спяшаецца. Мог жа ж бы адну з гэтых дзяўчат выбраць і стаць бацькам свайго дзіцяці. Мой сябра проста любіць вялікую выгаду. Любіць жыць для сябе, так яму зручна. Прыязджае, напрыклад, да знаёмай дзяўчыны, закаханай у ім па вушы, жыве ў яе, яна яго корміць і стараецца абласкаць, як толькі ўмее. А ён, ад'ехаўшы, пачынае прыходзіць да іншай, іх у яго поўна ў нашым горадзе і ваяводстве.

Сэрцайка, растлумач мне, ці так павінна быць і ці такая пастава ў жыцці не сведчыць аб браку гонару ў чалавека. Мне дык здаецца, што можна кахаць, але тады трэба ажаніцца, ну а што ж, калі ўжо не спадабалася, дык можна і развесціся. Але каб так жыць бокам-прыпёкам то з адной, то з другой?..

Валодзя

Валодзя! У твайго сябра надзвычай арыгінальны падыход да свету і да жыцця. А мне заўсёды здавалася, што мужчына жэніцца якраз тады, калі можа. Тады кахае, тады цвіце яго здароўе, тады ў сям'і могуць радзіцца дзеці і тады ёсць сілы і сродкі на выхоўванне іх. Твой жа сябра не хоча растраціць нічога са свайго жыццёвага патэнцыялу, нічога не хоча даць блізкаму чалавеку, хацеў бы толькі браць, а даў бы ён найахвотней тады, калі ўжо не будзе мець чаго даць. Цікава, ці якаясь дзяўчына захоча тады ўзяць тое, што ён дае. Павінен паспяшацца, каб ёй здавалася, што сапраўды ён ёй нешта даў. Бо інакш — карміць дарма не будзе!

Твой сябра сапраўды выбраў сабе выгадны мадэль жыцця: раскідаць дзяцей па свеце, харчавацца ў наіўных дзяўчатак, дарыць направа і налева свае нібы-пачуцці, а беручы гэтым самым толькі сабе асалоду ад сваёй вялікасці... Слухай, Валодзя, а можа твой сябра, знаючы свой неспакойны характар, шкадуе выдаваць грошы на развод?..

Ці так ці сяк — не зайздросць яму. Мо табе і здаецца: во гэты дык пажыў! Але ўсё гэта, аднак, ілюзія. Яму здаецца, што ўсё яшчэ перад ім і не здае ён сабе справы, што мужчына без ікры ўжо і жонцы непатрэбны...

Сэрцайка

Вер-не-вер

Астрона, ці што дрэннае не здарыцца ў маёй сям'і, бо сніліся мне і майму мужу дрэнныя сны.

Вось сон мужа: сніцца, што ён упаў і ў яго вылецеў зуб. З месца па зубе лілася кроў.

А мне снілася такое. Я каля свайго блока, а тут група д'яблаў у постацях жанчын. Тыя жанчыны як бы мяне атакуюць, адна схапіла і не пускае. І тады падыйшоў мой муж і стаў яе лупцаваць па задніцы...

І яшчэ апошні сон. Сніцца, што памёр мой шэф. Мне яго так шкада, але яшчэ больш шкада яго сям'і. Божа, думаю, такая маладая ўдава і тыя маленькія дзеці-сіраты.

Аня

Снілася мне ў адну з цяжкіх начэй, быццам бы паехала я са сваім унукам на вёску. І вось вяртаемся ўжо дахаты. Сядзімо ў поездзе. Ужо і пад'язджаем да сваёй станцыі, трэба выходзіць, а тут я бачу, што прапалі мае туфлі. Зрэшты, і дзіцяці таксама. Няма ў што абуцца! Што рабіць? А тут жа яшчэ і дзіця некуды прапала. Я пытаюся ў свайго бацькі-нябожчыка, ці няма хлопца ў яго. А ён гаворыць, што няма. У гэты час бацька быў якраз у садзе. Ён напружыўся і абламаў сухую галіну дрэва. Што можа абазначаць гэты мой страшны сон?

Даміцэля

Аня! Бадай што памрэ нейкі сваяк твайго мужа. Аб гэтым сведчыць зуб, які выпаў з крывёю.

Твой сон пра тых д'ябальскіх жанчын сведчыць аб тым, што ізноў цябе нехта абгаворыць. Але не хвалюйся, у клопатах тваіх ты будзеш не адна. Як заўсёды, выбавіць цябе твой муж. Аднак жа, тое, што ён біў тую бабу па задніцы, можа сведчыць і аб тым, што нехта да вас „прыб'ецца", але не будзе гэта чалавек занадта сімпатычны.

Што датычыцца твайго сну пра шэфа, дык варожыць ён яму доўгае, шчаслівае жыццё.

Даміцэля! Нейкае падарожжа табе не ўдасца. Бачыш, тое, што туфлі прапалі, сведчыць аб гэтым, ды й наогул чакае цябе нейкая небяспека, бо ехала ты ў поездзе. Не ведаю, ці будзе ў стане дапамагчы табе бацька-нябожчык. Можаш мець клопаты са здароўем.

Астрон

З літоўскай кухні

СУП ПАРАБКА

На 2 літры вады трэба ўзяць 1/4 кг вялікай фасолі, 5 сушаных грыбоў, 10 дэкаў капчонай саланіны або бачку, 1 цыбулю, 5 бульбін, 1 морквіну, 20 дэкаў чорнага хлеба, соль, перац, лаўровы лісток.

Фасолю перабраць, спаласнуць і намачыць у папярэдні дзень у кіпячонай вадзе. У той жа вадзе фасолю зварыць. Грыбы добра памыць у цёплай вадзе і намачыць, каб змяклі.

Саланіну нарэзаць костачкай, падсмажыць на патэльні разам з пасечанай цыбуляй. Грыбы, падсмажаную саланіну з цыбуляй і нарэзаную гародніну спалучыць з гарачым адварам з фасолі і варыць. У канцы пасаліць і дадаць прыправы.

Да зваранага супу дадаць нарэзаны костачкай чорны хлеб. Посуд накрыць і пару мінут патрымаць яшчэ суп на слабым агні, памешваючы час ад часу.

ЗРАЗЫ

На паўкілаграма свініны (шынкі) трэба ўзяць 1 лыжку смятаны, 1 лыжку мукі, 1-2 шклянкі булёну ці кіпячонай вады.

На фарш: 5 цыбулін, 2 вараныя морквы, 1 кіслы агурок, 1 лыжку памідорнага перацёру, 2 лыжкі цёртых чорных сухароў, 2 крутыя яйкі, 1 сырое яйка, перац, соль, 1 лыжку тлушчу.

Спачатку падрыхтоўваем фарш. Цыбулю, моркву, агурок, абабраць, дробна пасячы і падсмажыць на тлушчы. Дадаць памідорны перацёр, перац, соль і цёртыя чорныя сухары. Калі фарш астыне, дадаць пасечаныя вараныя яйкі і сырое яйка. Усё добра перамяшаць.

Памытае мяса парэзаць на тонкія кавалкі, асцярожна разбіць, пасаліць, пасыпаць перцам. Кавалкі мяса змазаць фаршам і загарнуць. Тады зразы абвязаць ніткай, памачаць у муку і, падсмажыўшы на гарачым тлушчы, палажыць у каструльку, заліць булёнам, тушыць.

БУЛАЧКІ З БАЧКОМ

На цеста: 0,5 кг мукі, шклянка малака, 10 дэкаў дражджэй, лыжка цукру, 1 яйка, соль, 8 дэкаў масла або маргарыну.

На фарш: 1/4 кг сырога ці капчонага бачку, 1 цыбуліна, змеленае англійскае зелле, соль, 1 яйка.

Замясіць цеста з пададзеных прадуктаў, паставіць яго, каб падрасло. Нарэзаны костачкай бачок і пасечаную цыбулю падсмажыць на патэльні, дадаць англійскае зелле і соль па смаку.

Падрослае цеста раскатаць на таўшчыню каля 1 см. Пры дапамозе шклянкі выразаць кружкі, на якія накладаць падрыхтаваны фарш. Загортваць цеста ў форме паўмесяцаў, добра заціскаючы краі. Класці іх „швом" уніз на бляшку, змазаную тлушчам, і пакінуць, каб падраслі. Змазаць збітым яйкам і пячы ў духоўцы, пакуль не будуць залацістыя.

Гаспадыня

Зорка

Старонка для дзяцей

Пяцікласнікі з Трасцянкі са сваёй настаўніцай Галенай Тапалянскай. Фота Я. Чэрнякевіч.

НА ШКОЛЬНУЮ СЦЭНУ

Георгій Марчук
Вершы У. Някляева

Карціна шостая
Заканчэнне.

Адна Стрэлка. Добры дзень, дзеці. У эфіры перадача „Школа юнага пешахода". На пытанні Светафора адказваюць хлопчык Ясь і яго сястра Яніна.

Светафор. Дзе ходзяць пешаходы?

Ясь. Пешаходы ходзяць па тратуарах.

Яніна. Прытрымліваючыся правага боку.

Светафор. Каб перайсці вуліцу, што перш за ўсё трэба шукаць?

Ясь. Месца пераходу.

Светафор. Правільна. Стрэлкі, пакажыце ўсім гэты знак.

Знакі-Стрэлкі выносяць знак „Пераход для пешаходаў".

Светафор. Як трэба абыходзіць трамвай?

Яніна. Абыходзіць толькі спераду.

Ясь. Глядзіце! Цуда! Бярозка ажыла.

Яніна. Яна адрадзілася і ўжо выпусціла маладыя лісцікі.

Бярозка. Дзякую вам, Ясь і Яніна. Я зноў жыву.

Светафор. Сябры мае, каралева Аварыя слабее. Мы пераможам. Працягваем далей. Калі нельга пераходзіць вуліцу?

Ясь. Нельга пераходзіць вуліцу перад блізка ідучым транспартам.

Светафор. Правільна.

Трагічная Сітуацыя. Што гэта? Ой... Мяне няма... я знікаю... сохну... Забараніце ім адказваць!

Крумкач. У мяне нешта вось тут баліць. *(Паказвае на горла).* Ой, што з маім цудоўным голасам? Кар... Кар... Я болей не крумкач.

Няшчасны Выпадак. Мне нешта дрэнна робіцца. Спяваць хочацца. Любіць дзяцей хочацца.

Ясь. Яны знікаюць, ваша свяцільства.

Светафор. Дзякуючы вам. Ад вашых ведаў яны знікнуць назаўсёды. Давайце далей. Ці можна перабягаць вуліцу перад блізка ідучым транспартам?

Ясь і Яніна *(разам).* Нельга.

Няшчасны Выпадак. Маё вока... Я зноў бачу. Мой пратэз — дзе ён? Гэта ж мая рука. Я ўвесь зялёны, што гэта? Мая ўсмешка.

Светафор. Усё вельмі проста. Ты з Няшчаснага Выпадку ператварыўся ў Шчаслівы Выпадак. Цяпер весяліце і радуйце людзей. Засталася яшчэ каралева. Як трэба пераходзіць вуліцу?

Ясь. Перш чым перайсці вуліцу, трэба паглядзець у левы бок.

Яніна. Калі праезджая частка вуліцы свабодная, — можна ісці.

Ясь. Калі дойдзеш да сярэдзіны вуліцы — паглядзі ў правы бок.

Яніна. Калі праезджая частка вуліцы свабодная — пераходзь.

Аварыя. Ах вы, баязліўцы! Нягоднікі! Усе пакінулі сваю каралеву. Толькі мяне, Светафор, голымі рукамі не возьмеш.

Музыка.

Аварыя ўцякае.

Ясь. Трымайце яе! Трымайце! Яна ўцякае!

Светафор. Позна.

Яніна. Значыць, Аварыя засталася жыць?

Светафор. Пакуль што так. Аднак яна не мае сіл сапсаваць ваша свята. Я ўпэўнены, усе дзеці будуць на вуліцах паводзіць сябе так, як належыць у прыгожай краіне дарожных знакаў.

Музыка.

Раптам чуваць сігнал „хуткай дапамогі".

Ясь. Што гэта магло здарыцца?

Яніна. Гэта сігнал каралевы Аварыі. Яна любіць такія гукі.

Знакі-Стрэлкі. Нешта здарылася! Нешта здарылася!

Светафор. Нехта з дзяцей, якія знаходзяцца ў гэтай зале, парушыў сёння правілы для пешаходаў, і каралева Аварыя, дазнаўшыся пра гэта, даслала нам сваё прывітанне.

Ясь. Выходзіць, яна зноў можа ператварыцца з каршуна ў Аварыю?

Светафор. На жаль, можа. Але гэта залежыць ад нас з вамі. Помніце ўсе правілы, ніколі не развітвайцеся з кнігай законаў Краіны дарожных знакаў, ніколі не парушайце гэтых правілаў. І тады праклятая каралева сканае. А я заўсёды буду з радасцю вітаць вас зялёным святлом.

Музыка.

Ясь і Яніна ідуць у залу і раздаюць дзецям кніжкі аб правілах дарожнага руху.

Усе развітваюцца і выходзяць.

Заслона.

Для самых маленькіх...

Аляксандр Ягадкін

БАБУЛІНЫ АКУЛЯРЫ

Прачнуўся ранічкай Сашка і адразу пачаў капрызіць. Ён яшчэ і вачэй як след не паспеў адкрыць, а ўжо пачаў марудзіць. Мама спытала:

— Ты чаго расплакаўся, як дзяўчынка? Проста як царэўна Несмяяна!

— Адыдзі, — сказаў Сашка. — Я цябе не люблю.

— О, і слёзы ў тры ручаіны! Ты, мабыць, не Сашка, а Машка?

— Кепская ты, — буркнуў Сашка, выціраючы кулаком вочы. — Пайду ад цябе.

Устаў Сашка і пайшоў да бабулі. Яна яго пацкадавала, але Сашка сказаў ёй, што і яна кепская. Здзівілася бабуля, хацела было злавіць Сашку, каб пацалаваць яго, але ён выкруціўся.

Дзядуля яшчэ спаў. Побач на століку ляжалі акуляры і газета. Схапіў Сашка газету і парваў, каб дзядуля таксама прачнуўся і ўбачыў, які ён капрызны. А акуляры ўпалі і пабіліся.

— Гэта ён, мабыць, проста галодны, — падумала бабуля. — Трэба хлопчыка накарміць.

А дзядуля пачаў сварыцца на Сашку:

— Бач ты які! Яшчэ і акуляры пабіў! Трэба яго не карміць, а пакараць.

— Усе кепскія! — сказаў Сашка. — Пайду ад вас.

— Вось глянь, — сказала бабуля, — твой Барбос з цябе смяецца.

— Кепскі Барбос, — сказаў Сашка.

Тут прыйшла мама. Пагледзела яна на пабітыя акуляры і паківала галавой:

— Здаецца, я ведаю, у чым справа. Яму дрэнны сон прысніўся. І пакуль Сашка яго глядзеў, у яго вочы папсаваліся.

— І што цяпер рабіць? — спалохалася бабуля.

— Не трэба мяне лячыць, — сказаў Сашка. — Усе кепскія.

— Вось бачыш, — сказала мама, — яго вочы толькі кепскае бачаць. Давай руку, пойдзем лячыцца.

— Як лячыцца? Таблеткамі?

— Не. Бабулінымі акулярамі. Вунь яны, на століку ляжаць.

— Яны лячэбныя ці як? — спытаў Сашка.

— Не, яны сонечныя, — адказала мама. — Бачыш, якія яны цёмныя... Пакуль глядзіш праз іх — толькі добрае бачыш. А ўсё кепскае ў цемры нікне.

Узяла мама акуляры і начапіла іх Сашку.

— Глянь, — сказала яна, — вунь Барбос на канапе сядзіць. Як вы ўчора з ім добра гулялі! Ён вясёлы, такі добры... Прачнуўся і думаў, што ты з ім зноў будзеш гуляць, скакаць і весяліцца. А ты яго кепскім назваў. Думаеш, яму не крыўдна?

(Працяг на стар. 10)

Вучнёўская творчасць

ДАРАГАЯ „ЗОРКА"!

Я вучуся ў сёмым „Д" класе ў Пачатковай школе ў Орлі. На ўроку беларускай мовы ў студзені мы складалі вершы. Я склала верш пра зіму. Калі спадабаецца Табе, „Зорка", надрукуй яго. Мая настаўніца Анна Шыманская заахвочвае нас складаць вершы. Жадаю Табе, „Зорка", усяго найлепшага.

Івона Шэранос

ЗІМА

(калі яна прыйдзе?)

Зіму-зімушку чакаем,
Калі прыйдзе —
Мы не знаем.
Позна зімушка прыйшла,
Але снегу нанясла.

Дзеці цешацца, гуляюць,
І ў сняжкі яны іграюць.
Але птушкам — дык бяда
Есці ім чаго няма!

Але дзеці гэта знаюць.
Птушкам ўсім дапамагаюць —
Носяць зерне, саланінку
Ў маладзенькую ялінку.

Пішуць школьнікі

ДАРАГАЯ „ЗОРКА"!

Я атрымала ліст ад сяброўкі Эвы з Бельска-Падляшскага яшчэ ў лістападзе 1988 года. Але адказаць на яго не змагла, бо Эва не падала свайго адрасу (вуліцы, нумара дому і кватэры). Ды і прозвішча яе я не ўпэўнена, здаецца, Выганоўская. Пішу гэты ліст да „Зоркі" з надзеяй, што Эва адгукнецца: напіша да мяне яшчэ адно пісьмо з выразным адрасам. Напішы, Эва, калі ласка, я вельмі хачу з табой перапісвацца.

Каця Бабкевіч

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Р. Люксембург, 106, кв. 30.

Слаўныя людзі Беларусі

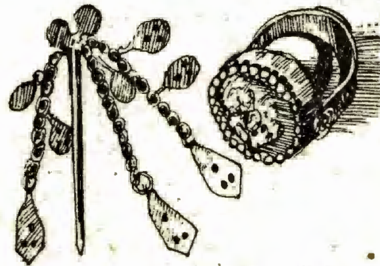
Мікалай Гайдук

ЛАЗАР БОГША

Працяг. Пачатак у № 9.

Некалькі дзён Богша прападаў у полацкіх цэрквах, перш за ўсё дакладна спазнаў крыжы больш за стогадовай Сафіі, не абмінуў Пятніцкі, Барысаглебскі і іншыя храмы. Потым зачыніўся ў сваёй каморцы і дзён са два вычэрчваў на пергаменце сваю задуму. Нарэшце згарнуў пергамент у рулон і падаўся ў Сяльцо.

Ігумення як быццам яго і чакала. Яны разам разглядалі Лазараў праект, ігумення выказвала свае меркаванні, а майстар час ад часу рабіў на праекце новыя ўзоры або папраўляў ранейшыя.

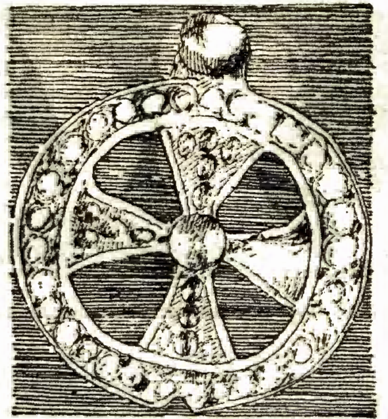
Наступнага ранку, як толькі сонейка выплыла з-за аснежанага лесу, што густой сцяной абступаў Валовае возера, залатары ўзяліся за новую для іх працу. Перш за ўсё з кавалкаў сухога і цвёрдага, як косць, кіпарысавага дрэва яны выразалі і дакладна выпаліравалі крыж. Потым пачался самае цяжкае: ліццё з рознага колеру эмаляў маленечкіх абразкоў з воблікамі Хрыста, Божае Маці, Іаана Хрысціцеля, апосталаў, патронаў княгініных бацькоў — Cофіі і Георгія, і самой княгіні — Ефрасінні. Да таго ж трэба было адліць некалькі дзесяткаў розных узорыстых кавалачкаў арнаменту.

Богшу некалькі разоў давялося падавацца ў Сяльцо з гатовымі эмалевымі абразкамі — фініфцю, як тады іх называлі. Ігуменя пераважна хваліла работу, параўноўвала яе з выдзелкамі чужаземных візантыйскіх майстроў і з прыемнасцю сцвярджала, што полацкая не ўступае іншаземнай. Аднак пасля кожнай такой сустрэчы залатарам даводзілася нешта меншае ці большае паправіць, а то і перарабіць. А калі ўрэшце фініфць была гатова, узяліся яны за нарыхтоўку залатых пласцін, якімі шчыльна абліцоўваўся кіпарысны крыж. Работа была не меней далікатная, як з фініфцю, бо апрача таго, што трэба было выплавіць, выкаваць ды выпалераваць 21 пласціну, неабходна было ў кожнай з іх адчаканіць адпаведныя лункі ці нават выбіць адтуліны, каб замацаваць у іх фініфцевыя іконкі і арнамент, дарагія камені, а таксама мноства жамчужын, якімі густа абрамляліся краі крыжа.

За працай залатары нават і не заўважылі, як на абмежках вуліц снежныя гурбы пераўтварыліся ў купіны яскравай зеляніны. Асабліва ж карпатлівай і далікатнай працы вымагалі надпісы і ўзоры. Найболей часу заняло майстру выгравіраванне на бакавых пласцінах доўгага ахвяравальнага надпісу. Пачынаўся ён словамі: „Въ лето 6669 покладает Офросинья чьстьный крестъ въ манастыри своемь въ црькви святого Спаса..." На сённяшняй мове гэта значыць: „У 1161 годзе ўскладае Ефрасіння святы крыж у манастыры сваім у царкве святога Спаса..." За паўдня болей як два-тры словы не выгравіруеш, а на ўсім крыжы больш за паўтары сотні слоў!

— ✻ —

Нарадзіўся Лазар у сям'і княжацкага збройніка Богшы ў Полацку. Тут збегла яго басаногае маленства і юнацтва — усё іры бацьку: то ў яго майстэрні, то ў збраёўні, на княжацкім замку. А праз замкавы дзядзінец ды збраёўню пераваньвалася безліч

людзей знатных, чужаземных пасланцоў і рыцараў, заўсёды тоўпіліся сталыя княжацкія дружыннікі, прыслуга. Наглядзеўся ж Лазарка і на людзей, і на зброю і на аздобы розныя асабліва. Бацька, прыўважыўшы зацікаўленне сына, схіляў яго рабіць рэчы далікатнейшыя: то здобінку на ручку баявога нажа, то кавалачак рэзбленай акоўкі на вуздэчку ці нават на сядло. Не абышлося без вучобы ў прыцаркоўнай школцы і вучнёўства ў старэнькага княжацкага залатара. Тады і пазнаўся статны юнак з залатаровай унучкай-сіратою. І ўжо як свайму зяцю-ўнуку, паміраючы, цесць-дзедка даручыў найдаражэйшае старэчаму сэрцу — унучку і майстэрню. Даўно тое было, сплылі ўжо дзесяткі гадоў, а здаецца, быццам усё ўчора дзеялася...

Не разгінаючы плеч, майстар ды ягоныя памочнікі ад світанку і да змяркання, ледзь што перакусіўшы, безупынна завіхаліся то з тыглікамі, то з зубіламі з вастрыямі ў камарыны нос. І паволі, таксама незаўважальна, як веснавое цвіценне пераходзіла ў летняе даспяванне, гэтак жа непрыкметна ў іхніх звітных пальцах рознаколерныя ды рознаформенныя кавалкі, часткачкі і крышынкі пераўвасабляліся ў незвычайнай прыгажосці твор.

Працяг будзе.

На малюнках — ювелірныя ўпрыгожанні, зробленыя на тэрыторыі Беларусі ў XII стагоддзі.

Пазнаёмімся

* * *

СССР, 686323, Магаданская обл., Сусуманский район, п. Широкий, ул. Школьная, д. 25, кв. 1. Баранову Артёму. 6 клас.

* * *

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Купрыянава, 19, кв. 17. Ірына Бічык. 6 клас.

БАБУЛІНЫ АКУЛЯРЫ

(Працяг са стар. 9)

Але ён не злапамятлівы. Калі ты да яго падыйдзеш, ён адразу з табою пагодзіцца і будзе гуляць яшчэ лепш, чым учора.

Паглядзеў Сашка на Барбоса праз акуляры — і сапраўды, не такі ўжо і кепскі Барбос.

— А бабуля! — сказала мама. — Наша бабуля, якая любіць цябе больш за ўсіх на свеце! Гэта ж яна цябе бароніць, як ты шкоды наробіш, і бліны табе пячэ, і нават у мяч з табою гуляе. А калі ты захварэеш, яна і пільнуе цябе, і казкі расказвае, і плача, каб ты хутчэй выздаравеў...

Паглядзеў Сашка праз сонечныя акуляры на бабулю і адразу ўбачыў: добрая ў яго бабуля! І як жа гэта ён адразу не заўважыў? І дзядуля добры...

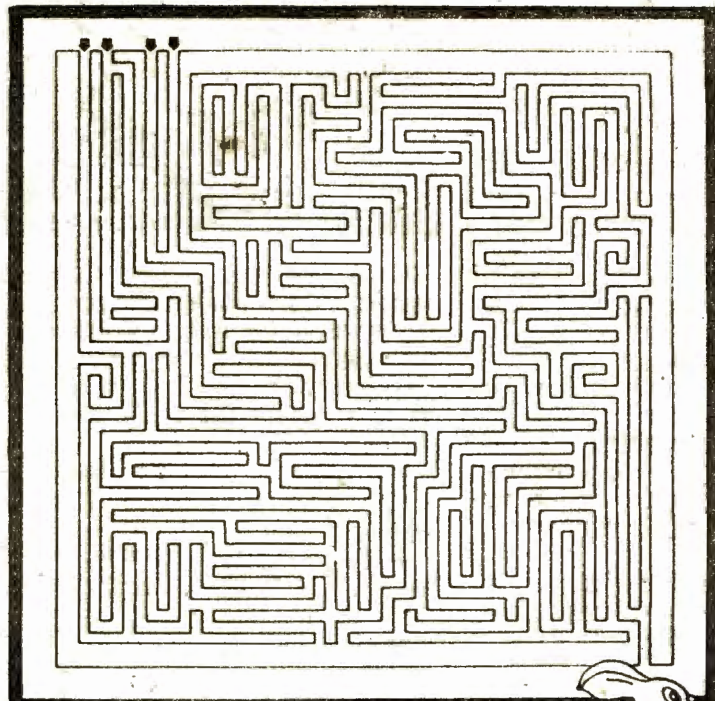
А потым Сашка паглядзеў на маму і ўбачыў, што такой мамы, як у яго, няма больш нідзе на ўсім свеце!

Зняў акуляры, зажмурыўся, а потым адкрыў вочы і сказаў:

— Ой, я выздаравеў! І капрызіць мне больш не хочацца... — Абняў Сашка маму. Тут і бабуля падышла — ён і бабулю абняў. І да дзядулі схадзіў, пагадзіўся з ім. Дзядуля пакруціў акуляры ў руках і хітра падміргнуў Сашку:

— Вось цяпер, калі ты перастаў капрызіць, я табе скажу, як мужчына мужчыне: добраму чалавеку ніякія акуляры не патрэбны, каб не крыўдзіць сваіх родных і сяброў. Бяры прыклад з нашай бабулі: акуляры яна накладае толькі ў сонечны дзень, каб вочы не балелі. А хіба ж пакрыўдзіла яна цябе калі — у акулярах ці без? Так вось.

А потым мама паклала акуляры на месца — далей, каб нехта не пабіў іх неспадзявана, і яны пайшлі з Сашкам мыцца.

АДГАДВАНКА

Па якой сцежцы заяц можа прабегчы праз увесь лес?

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1, „Зорка".

Piątek 10 III — 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiadomości. 9.25 DT — Dodatek gospodarczy. 9.40 „Powracające wspomnienia" — film turecki. 11.10 Fizyka dla humanistów. 12.00 Geogr. kl. VI. 12.50 Współczesna genetyka, kl. I—IV lic. 13.30 TTR — s. II Mat. 14.00 TTR — s. II J pol. 15.10 W szkole i w domu. 15.30 NURT. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 Studio Sport — „Z boku, nie z autu" — rep. film 16.25 Rambit. 16.50 Okienko Pankracego. 17.15 Teleexpress. 17.30 Stanisława Fleszarowa-Muskat (1). 18.00 Program muzyczny. 18.15 „Pasje rodziny Penciaków" — film. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 Monitor rządowy. 19.30 Dziennik. 20.05 „Pojedynek" — film ang. 21.45 Czas — mag. public. 22.20 Szkoła mistrzów — Janusz Morgenstern. 22.40 DT — Echa dnia. 22.55 „Superwizja" — mag. publ.-kult.

Sobota 11 III — 7.00 TTR — s. IV Mat. 7.30 TTR — s. IV J. pol. 8.00 Tydzień na działce. 8.20 Na zdrowie. 8.55 Pr. dnia. 9.00 „Drops" — mag. dla dzieci i młodzieży. 10.30 DT — Wiadomości. 10.40 Stare, nowe, najnowsze. 11.20 „Bellona" — mag. wojsk. 11.50 Tel. Koncert Życzeń. 12.20 „Wędrówki dalekie i bliskie" „Dlaczego Turkus stracił blask". 12.40 Tel. Teatr Prozy: Andrzej Kuśniewicz — „Korupcja". 14.30 „Pieprz i wanilia": „Nieznany kraj — Indianie na sprzedaż". 15.15 Pr. dnia. 15.20 „Jak rozpętałem II wojnę światową" (2) — film pol. 16.35 Los. D. Lotka. 16.45 Stanisława Fleszarowa-Muskat (2). 17.15 Teleexpress. 17.30 Portrety: „Wszystko jest poezją" — Edward Stachura. 18.30 Butik 19.00 Dobranoc. 19.10 Z kamerą wśród zwierząt. 19.30 Dziennik. 20.05 „Zwolnienie warunkowe" — film USA. 21.55 Tele-Gram — pr. publ.-kult.-rozr. 23.55 Kino Sensacji: „Walet pik" — film RFN.

Niedziela 12 III — 7.15 Pr. dnia. 7.20 Wszechnica rodziny wiejskiej. 7.45 Po gospodarsku. 8.15 Tydzień. 8.55 Pr. dnia. 9.00 Teleranek. 10.30 DT — Wiadomości. 10.35 „Wspólnota Pacyfiku" — serial ang. 11.35 Kraj za miastem. 12.00 Tel. Koncert Życzeń. 12.45 „Morze" — pr. public. 13.05 Pr. dnia. 13.10 Teatr dla dzieci: Urszula z Wiśniowieckich Radziwiłłowa — „Opatrzności Boskiej dzieło". 14.00 Marek Sierocki zaprasza. 14.25 Trzy rundy. 15.10 „W kamiennym kręgu" — serial braz. 17.15 Teleexpress. 17.30 Gdzie są taśmy z tamtych lat. 18.20 Podróże artystyczne po Moskwie. 18.40 Antena. 19.00 Wieczorynka. 19.30 Dziennik. 20.05 „Rzeka kłamstwa" — serial TP. 21.35 Raport. 21.45 Sportowa niedziela. 22.45 „Magdalena z Kossaków". 23.00 „Mody Polskie" — „Lud wejdzie do Śródmieścia" — film dok. 23.35 Szkic do katalogu polskiej sztuki współczesnej" — film. 23.50 DT — Wiad.

Poniedziałek 13 III — 13.30 TTR — s. II Fiz. 14.00 TTR — s. II Biol. 15.00 Powtórka przed maturą: Hist. 15.30 NURT. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 „Władca puszczy" — film dok. prod. radz. 16.25 „Luz" — pr. nastolatków. 17.15 Teleexpress. 17.30 Reklama. 17.40 Echa stadionów. 18.30 Laboratorium. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 Gorące linie. 19.30 Dziennik. 20.05 Teatr TV: F. Wedekind — „Przebudzenie wiosny". 22.00 Pr. public. 22.25 Gwiazdy jazzu — Michel Petrucciani. 22.50 DT — Echa dnia. 23.10 J. niem.

Wtorek 14 III — 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.25 DT — Dodatek gosp. 9.40 „Sprawa Mariany Pinedy" (5 — ost.) — serial hiszp. 10.45 Domator. 12.00 Geogr. kl. VII. 13.30 TTR — s. IV Fiz. 14.00 TTR — s. IV Prod. rośl. 15.00 Powtórka przed maturą: J. ros. 15.30 Kim być? — pr. dla maturzystów. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 Gazeta Rolnicza. 16.25 Tik-Tak. 16.50 „Cudowna podróż" (24) — serial austriacki. 17.15 Teleexpress. 17.30 „Adwokat z Old Bailley" (1) — serial krym. prod. ang. 18.30 Klinika Zdrowego Człowieka. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 Tel. Klub Konsumentów — „Stop". 19.30 Dziennik. 20.05 „Sprawa Mariany Pinedy" (5) — serial hiszp. 21.10 Konferencja prasowa rzecznika rządu. 21.35 Leksykon pol. muz. rozr. „R". 22.20 Sprawa dla reportera. 23.00 DT — Echa dnia. 23.20 J. ang.

Środa 15 III — 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.25 „Spotkania na lotnisku" — serial NRD. 10.30 Domator. 11.10 Muzyka, kl. II. 12.00 J. pol. kl. VI. 12.50 Hist. kl. III lic. 13.30 TTR — s. II Chem. 14.00 TTR — s. II Hist. 15.20 NURT. 15.50 Pr. dnia i DT — Wiad. 15.55 Los. Ex. i Super Lotka. 16.05 W świecie ciszy. 16.25 Scena TDC. 16.50 Wyprawy prof. Ciekawskiego. 17.15 Teleexpress. 17.30 Spojrzenia. 18.00 Nasze przeboje. 18.20 Archiwum XX wieku. 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 Sejmowe spotkania. 19.30 Dziennik. 20.05 Studio Sport — 1/4 Europejskich Pucharów w piłce nożnej. 21.55 Raport — public. międzynar. 22.25 Mistrzostwa Świata w jeździe figurowej na lodzie. 23.40 DT — Echa dnia. 23.55 J. ros.

Czwartek 16 III — 8.05 Fiz. kl. VII. 8.35 Domator. 8.50 Domowe przedszkole. 9.15 DT — Wiad. 9.20 „Ośmiornica" (1) — serial włoski. 10.25 Domator. 10.55 Magazyn wspomnień. 11.10 Przysp. obronne, kl. VIII — I lic. 12.00 J. pol. kl. V. 13.30 TTR — s. IV Mech. roln. 14.00 TTR — s. IV Prod. zwierz. 15.00 Powt. przed maturą: J. pol. 16.00 Pr. dnia i DT — Wiad. 16.05 Tel. Informator Wydawniczy. 16.25 „Kwant" oraz film „Edisonowie" (8). 17.15 Teleexpress. 17.30 „Noc i mgła" — wojsk. pr. hist. 17.55 „Kurs na gwiazdę poranną" — tv film dok. 18.20 Sonda 18.50 Dobranoc. 19.00 „10 minut". 19.10 „Teraz" — tyg. gosp. 19.30 Dziennik. 20.05 „Ośmiornica" (1) — serial wł. 21.10 Pegaz. 22.00 M.Ś. w jeździe figurowej na lodzie. 23.00 DT — Echa dnia.

Bielsk Podl. Biały smok — pol. 13. Krótki film o miłości — pol. 16—19.

Czeremcha Zygfryd — pol. 16. Złoty pociąg — pol. 18—19.

Hajnówka Most na rzece Kwai — ang. 14—17.

Michałowo Dzika namiętność — USA 14—17. Carmen — fr. 18—19.

ШТО? ДЗЕ? КАЛІ?

Дзень	Стыль		Святы, імяніны		Сонца	Месяц
	новы	стары			усх.-зах.	усх.-зах.
нядзеля	**12**	**27**	**Бернарда, Грыгора**	**Сырапусная**	**5.57-17.35**	**7.20 —**
панядзелак	13	28	Бажэны, Крысціны	Васілія, Марыны	5.55-17.37	7.53-0.55
аўторак	14	1	Ляона, Матыльды	Антаніны, Яўдокіі	5.53-17.39	8.40-2.11
серада	15	2	Клеменса, Людвікі	Фядота, Арсенія	5.50-17.40	9.41-3.10
чацвер	16	3	Гіляра, Ізабелы	Яўтропія, Кляонікі	5.48-17.42	10.54-3.50
пятніца	17	4	Патрыка, Збігнева	Паўла, Вячаслава	5.46-17.44	12.11-4.18
субота	18	5	Цырыля, Эдварда	Іраіды, Марка	5.43-17.46	13.28-4.38

МУЗЕЙНЫ ФОНД

Грамадскі камітэт пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні трэба дасылаць на такі адрас:

Bank Spółdzielczy w Hajnówce Nr Konta 905217-1922-132-3.

У замежнай валюце: Narodowy Bank Polski I Oddział w Białymstoku nr rachunku walutowego 5021-24325-152-6787, nr rachunku walutowego w rublach 5021-24325-151-6201.

Спіс чарговых ахвяравальнікаў:

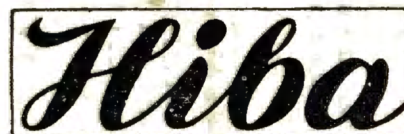
2262. Славамір Ігнатовіч (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2263. Уладзімір Ручай (Бельск-Падл.) — 2000 зл.
2264. Уладзімір Гліва (Бельск-Падл.) — 1000 зл.
2265. Іван Юрчук (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2266. Аліна Гаданьчук (Бельск-Падл.) — 1000 зл.
2267. Анатоль Голец (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2268. Юры Харкевіч (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2269. Юры Карнілюк (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2270. Галена Дэль-Пік (Бельск-Падл.) — 5000 зл.
2271. Уладзімір Раеўскі (Бельск-Падл.) — 1000 зл.
2272. Тамара Федарук (Кнаразы) — 1000 зл.
2273. Уладзіслаў Колас (Бельск-Падл.) — 400 зл.
2274. Павел Вауранюк (Кожына) — 500 зл.
2275. Тамара Дамброўская (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2276. Валянціна Мароз (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2277. Іван Паўлючук (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2278. Анатоль Шунелюк (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2279. Андрэй Маскалевіч (Бельск-Падл.) — 500 зл.
2280. а. Юры Такарэўскі (Бельск-Падл.) — 4000 зл.
2281. Парафія Васкрасенскай царквы ў Бельску-Падляшскім — 9300 зл.
2282. Ірына Лукша (Семяноўка) — 1000 зл.
2283. Кааператыў сельскагаспадарчых паслуг у Дуброве-Беластоцкай — 15000 зл.
2284. 18 жыхароў Нарвы — 3400 зл.
2285. Аляксандр Семяновіч (Іванкі) — 500 зл.
2286. Пётр Паўлоўскі з сям'ёй (Рэпіскі) — 9150 зл.
2287. Сяргей Мартынюк (Нарва) — 5000 зл.
2288. Праваслаўная парафія ў Рыбалах — 6550 зл.
2289. Кастусь Лукашэвіч (Беласток) — 2000 зл.
2290. Марыя і Пётр Кажура (ЗША) — 50 дол.
2291. Д-р В. і В. Рамук (ЗША) — 50 -„-
2292. Валодзя Машанскі (ЗША) — 10 -„-
2293. Адольф Субота (ЗША) — 10 -„-
2294. Вера Кабушка (ЗША) — 20 -„-
2295. Марыя Кіпель (ЗША) — 25 -„-
2296. Віктар Тур (ЗША) — 10 -„-
2297. Д-р Янка Запруднік (ЗША) — 40 -„-
2298. Міхась Сільвановіч (ЗША) — 10 -„-
2299. Мікалай Грэбень (ЗША) — 50 -„-
2300. Бранісла Даніловіч (ЗША) — 20 -„-
2301. Марыя і Кастусь Верабей (ЗША) — 10 -„-
2302. Міраслаў Целушэцкі (ЗША) — 15 -„-
2303. Сяргей Карніловіч (ЗША) — 10 -„-
2304. Аляксандр, Марыя і Лявон Стагановіч (ЗША) — 100 -„-
2305. Марыя Верабей (ЗША) — 20 -„-
2306. Аляксандр Міцкевіч (ЗША) — 40 -„-
2307. В. Зубкоўскі (ЗША) — 60 -„-
2308. Г. і В. Русак — 50 -„-
2309. Уладзімір Рошчанка (Беласток) — 1200 зл.
2310. Міхал Дулько (Белавежа) — 1200 зл.
2311. Ананімны ўзнос ад ігракоў — 2400 зл.
2312. Юры Трафімюк (Старое Беразова) — 500 зл.
2313. Дарота Гіншт (Дубіны) — 500 зл.
2314. Уладзіслаў Раманюк (Махнатае) — 500 зл.
2315. Марыя Даняленкая (Гайнаўка) — 500 зл.
2316. а. Аляксандр Такарэўскі (Орля) — 5000 зл.
2317. Праваслаўная парафія ў Орлі — 10.000 зл.
2318. Публіка на конкурсе „Беларуская песня" ў Гайнаўцы — 2100 зл.
2319. Праваслаўная парафія ў Ласінцы — 3500 зл.
2320. Тры студэнткі Сельскагаспадарчай акадэміі ў Варшаве — 1000 зл.
2321. Васіль Сегень (Гайнаўка) — 1200 зл.
2322. Іван Рыгаровіч (Гайнаўка) — 1200 зл.
2323. Міраслаў і Пётр Маркевіч (Белавежа) — 100 зл.
2324. Праваслаўная парафія ў Нарве — 10.000 зл.

Дзякуем

Наш адрас: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej i Ruchu Rewolucyjnego, 17-200 Hajnówka, ul. Wyzwolenia 6 Тэлефон 28-89.

Дні культуры Гродзеншчыны на Беласточчыне — рэпартажы з канцэртаў і выставак ● Хто ў каго страляе — палеміка з публікацыямі ў „Кур'еры" ● У „Прысутнасці" — інтэрв'ю з „афганцам" і рэкамендацыя часопіса „Студэнцкая думка" ● Нацыянальныя дылемы паміж Нарвай і Бугам ● Практычныя парады ● „Зорка" ● Тумар ● Крыжаванка.

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Вера Валкавыцкая, Валянціна Жэшка (карэктар). Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ада Чачуга (адказны сакратар). Яніна Чэрнякевіч.

„Niwa"
ul. Wesołowskiego 1
15-950 Białystok, skr. poczt. 149
tel. 232-41

Wydawca: Białostockie Wydawnictwo Prasowe 15-950 Białystok. ul. Wesołowskiego 1

Druk Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku. Cena prenumeraty: kwart. 520 zł, półr. 1040 zł, rocznie 2080 zł.

WARUNKI PRENUMERATY:

1. dla osób prawnych — instytucji i zakładów pracy:
   - instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miastach wojewódzkich i pozostałych miastach, w których znajduje się siedziba Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" zamawiają prenumeratę w tych Oddziałach
   - instytucje i zakłady pracy zlokalizowane w miejscowościach, gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" i na terenach wiejskich opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli.
2. dla osób fizycznych — indywidualnych prenumeratorów
   - osoby fizyczne zamieszkałe na wsi i w miejscowościach, gdzie nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i u doręczycieli
   - osoby fizyczne zamieszkałe w miastach — siedzibach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch" opłacają prenumeratę wyłącznie w urzędach pocztowych nadawczo-oddawczych właściwych dla miejsc zamieszkania prenumeratora. Wpłaty dokonują używając „blankietu wpłaty" na rachunek miejscowego Oddziału RSW „Prasa-Książka-Ruch"
3. Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch" Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw ul. Towarowa 28 00-950 Warszawa skr. poczt. 12, konto XV O/O i PKO W wa Nr 1658-2010-45-139-11. Prenumerata ze zleceniem wysyłki za granicę pocztą zwykłą jest droższa od prenumeraty krajowej o 50 proc. dla zleceniodawców indywidualnych i o 100 proc. dla zlecających instytucji i zakładów pracy.

Termin przyjmowania prenumeraty na kraj i za granicę:
- do dnia 10 listopada na I kwartał, półrocze roku następnego oraz cały rok następny;
- do dnia 1 każdego miesiąca poprzedzającego okres prenumeraty roku bieżącego.

Zam. 301/89. Nakład 6.100. T-5

СПЯВАЕМ БЕЛАРУСКІЯ ПЕСНІ

МАЛЮЮЦЬ ДЗЕЦІ

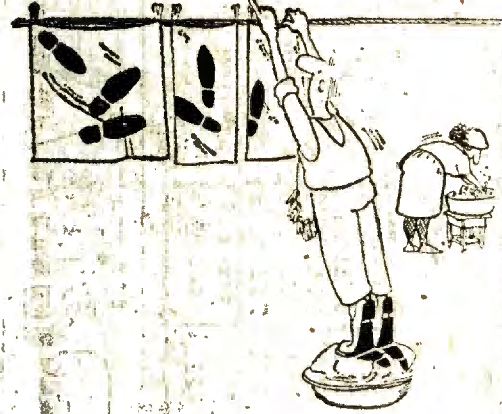
Музыка Ю. СЕМЯНЯКІ *Словы С. ЗАКОННІКАВА*

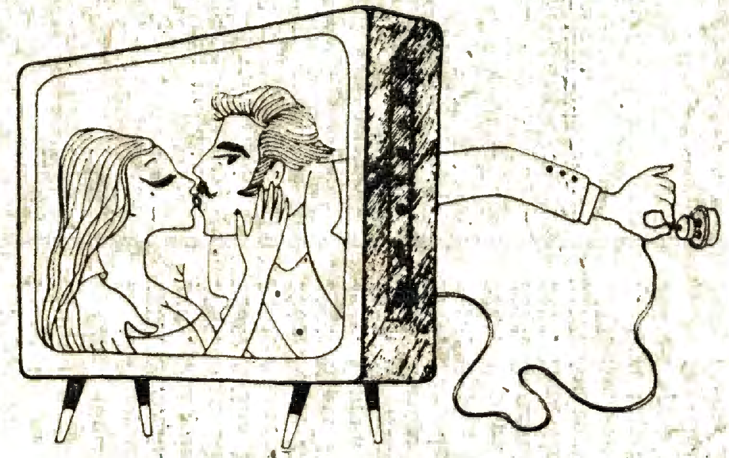
Асфальт ад промняў залатых рабы,
На ім стаю — знаёмы цуд прыкмеціў:
Крамяныя, як першыя грыбы,
Шчыруюць з мелам каляровым дзеці.

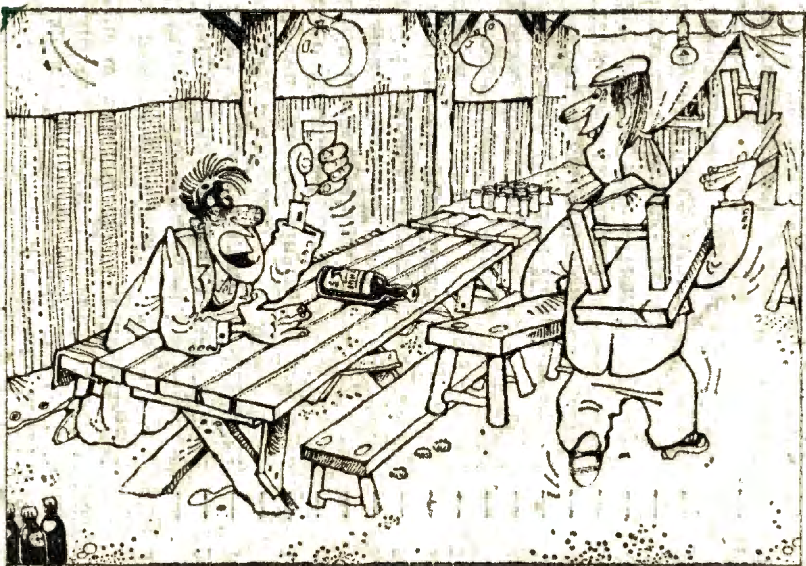
Няма пытання „Быць або не быць!“
І лёгка дыхаецца ўсёй планеце,
Пакуль блакіт калышуць галубы,
Малююць сонца на асфальце дзеці.

Дзе ёсць яшчэ такія мастакі,
І хто да іх вышынь з дарослых вырс
Ікнецца ў свет шырокі з-пад рукі
Фантазіі бязмежнай смелы вырай.

НІЎКА

— *Якое табе «горка»? Ужо два дні, як вяселле закончылася!*

У СВЕЦЕ МУДРЫХ ДУМАК

Той, хто шукае сабе сяброў, годны таго, каб іх знайсці: той у каго няма аніводнага сябра, ніколі не хацеў іх мець.

Г. Лесінг, нямецкі драматург, публіцыст, дэмакрат, тэарэтык мастацтва (1729-1781)

Калі б я перамог сябе, што гэта — перамога ці паражэнне?

ВОСЬ ЯКАЯ У МЯНЕ ЦЕШЧА

Некалі на вясковых вяселлях спявалі жартоўную, але і крыху крыўдную для ўсіх цешчаў песню: „Зяць на цешчы капусту вазіў“...

І калі ў свой час і сапраўды магло быць так, што які-небудзь зяць вазіў на цешчы капусту, то ўжо, выбачайце, на маёй цешчы капусту не павозіш.

Кажуць, што да дваццаці год хлопец жэніцца сам, да дваццаці пяці — яго жэняць людзі, але калі пераваліла за дваццаць пяць, то хлопца ўжо і сам д'ябал не ажэніць. Штосьці падобнае давялося зведаць і мне. Калі мне мінула трыццаць, усе мае сваякі і знаёмыя перасталі мяне жаніць і махнулі на мяне рукой: маўляў, столькі з яго, што з казла малака...

Але я ажаніўся. Да мяне прыйшло сапраўднае каханне ў выглядзе маленькай дзяўчынкі Элачкі, якая толькі што закончыла інстытут і прыехала працаваць па суседні завод. Хаця паявілася ў мяне лысіна, Элачцы я падабаўся. Але тут на маім шляху да такога жаданага і, здавалася б, зусім блізкага ўжо сямейнага шчасця стала раптам цешча. Першае пісьмо Элачцы, якое датычыла мяне, мела, напрыклад, такія красамоўныя словы: „Ты пішаш, што ён (г.зн. я) добры. А чаму ж ён не ажаніўся дагэтуль, калі такі добры? Ты пішаш, што ён разумны. Дык чаму ж ён не скончыў інстытут? Глядзі, дачка! Глядзі, бо твой Юрась напэўна і выпіць яшчэ любіць...

Я ніколі не бачыў будучай цешчы. Уяўленне маё малявала мне яе старой, сварлівай бабай, з якою сам чорт не зладзіць. Элачка кахала мяне па-сапраўднаму, але гаварыла: — Насуперак волі мамы я не пайду.

— Дык на якіх умовах твая маці згодзіцца на шлюб?

— А ты не зразумеў? Паступіш вучыцца, тады і згода будзе.

І калі аднойчы да Элы прыехала ў госці Антаніна Якаўлеўна (так завуць маю цешчу), Эла запрасіла мяне да сябе, каб пазнаёміць нас, я вачам сваім не паверыў. Па-першае, цешча зусім не была старой: ніводнага сівога воласу, ніводнае зморшчыны, смех залівісты, як і ў Элы. Па-другое, гаварыла яна ласкава і без усякіх шпілек.

— Ды вось ты які, Юраська, — сустрэла яна мяне. — Хлопец ладны, прыгожы. Нездарма ж Эла надакучыла мне. У кожным пісьме адно: дазволь ды дазволь замуж. Але вось што я табе скажу, Юрась: умовы мае ўсё тыя ж. Паступіш у інстытут, тады жэнішся.

— Памяркуй сам, — працягвала яна разважна. — У мяне трое дзяцей. Вадзім — афіцэр, акадэмію закончыў. А ён твой равеснік. Зіна — матэматык, а яе муж — інжынер. Эла таксама інжынер... І раптам у нашай сям'і паявіцца тэхнік. Ды ў тваім узросце толькі і вучыцца!...

Што мне заставалася адказаць ёй! Я быў абяззброены і як кажуць, упершыню капітуляваў перад цешчай. Я даў згоду.

Вяселле наша было, калі мяне залічылі студэнтам першага курса вячэрняга аддзялення. А цяпер у нас з Элай ёсць ужо дачка Тонечка (у гонар маёй цешчы назвалі). Што ж датычыць мяне самога, дык я цяпер вучуся на другім курсе інстытута... Жывём мы вельмі дружна, і Антаніна Якаўлеўна, якую я называю мамаю, — часты наш госць. Яна, як толькі прыязджае да нас, перш за ўсё патрабуе маю залікавую кніжку. Чырванець мне не даводзіцца. Ацэнкі ў кніжцы добрыя. І цешча на сёмым небе.

— У людзі цябе выведу, — кажа, — чалавекам будзеш!

Во, якая ў мяне цешча! Не якая-небудзь, што можна капусту на ёй вазіць. А ого!.. Перадавы чалавек. Ідзе ў нагу з жыццём... А ўвогуле, у маёй сям'і поўны матрыярхат...

Харытон Шпілька

Стогадовы чалавек з Дагестана захварэў. Суседка (ёй было дзевяноста) зайшла яго праведаць. Хворы абурыўся:

— Як табе не сорамна? Я цэлы тыдзень прыкованы да пасцелі, а цябе ўсё няма ды няма. А яшчэ суседкай называешся!

— Даўно я зайшла б — баялася, што плёткі пойдуць па аўле: жанчына бегае да адзінокага мужчыны!..

ФРАЗЫ

Адны сцвярджаюць, што смех — гэта здароўе. Другія гавораць: „Можна памерці ад смеху“. Каму верыць?

*

Пры цяперашніх адносінах да прыроды хутка нават рэха памрэ.

АБ ПЛЮРАЛІЗМЕ

Плюралізм няхай будзе,
Ёсць розныя ж людзі,
Але, па-мойму, лепш
за ўсё
Быў бы для нас
(плю)-рэалізм.
Калі б быў ён у нас
раней,
Не трэба было б
запрашаць
Да „круглага стала“
Сённяшніх гасцей.

Рышард Бутайла

Дзеці вучацца гаварыць, дарослыя — маўчаць.

*

Адзін стары недахоп лепшы ад двух новых.

*

Радасць каштаваць не цяжка, ляпей у горы моцным быць.

*

У хаце славутага кампазітара было тры залатых медалі. Але ўсе ў сабакі.

*

Паэтаў пасля шасцідзесяці гадоў і старэйшых, якія пішуць на любоўныя тэмы, трэба залічваць да секцыі мемуарыстаў.

*

Мастацтва спрэчак заключаецца ў тым, каб не даць другому выказацца.

Брат можа не быць сябрам, але сябра — заўсёды брат.